

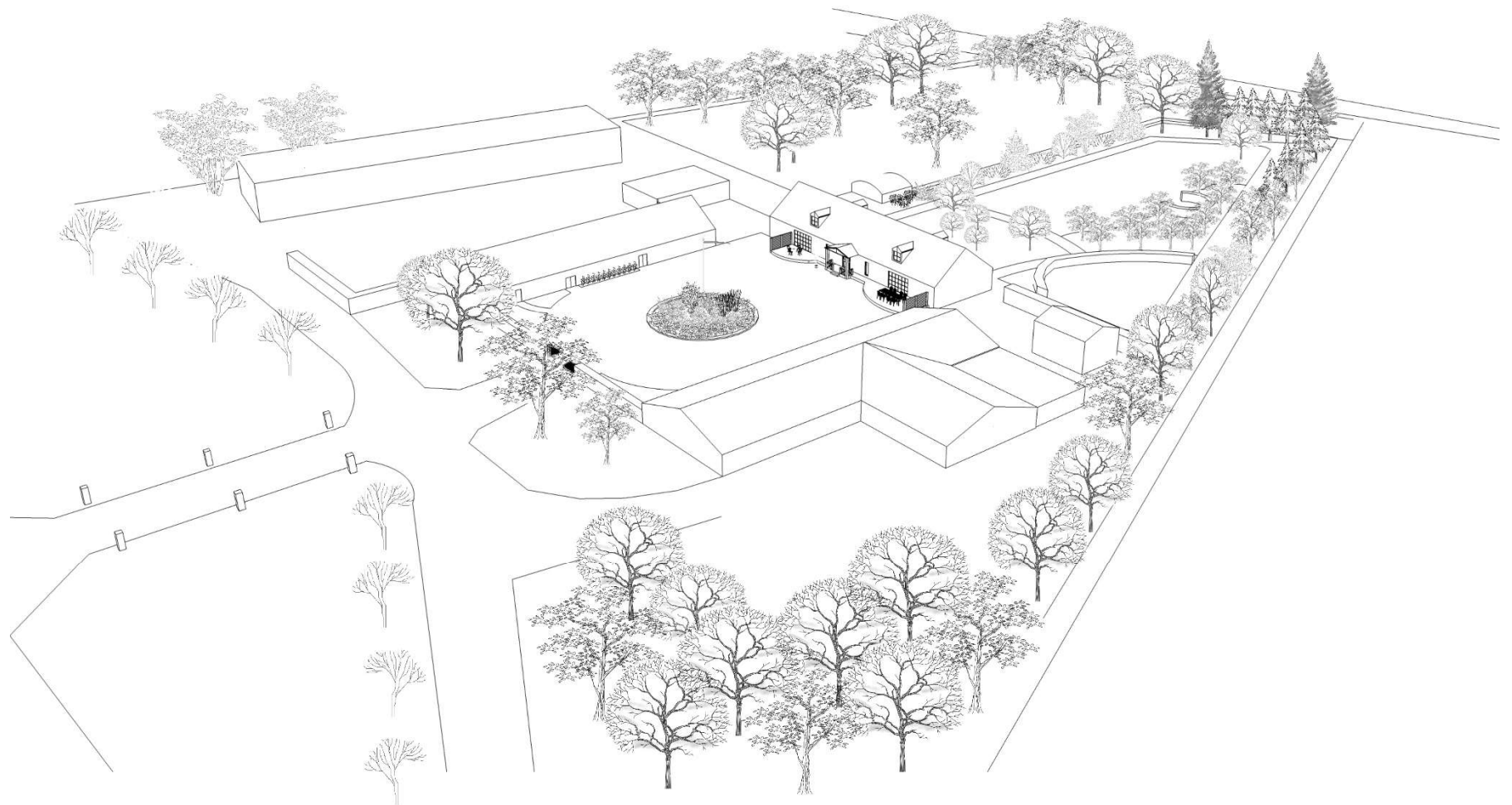
Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap.

Den moderna 1800-talsgården

Dagens behov i kombination med 1800-talets charm

Helen Strid Bozac

Självständigt arbete • 15 hp

Trädgårdsingenjör: design - kandidatprogram

Alnarp vt2018

Den moderna 1800-talsgården

Dagens behov i kombination med 1800-talets charm

The modern 19th century farm

Today's needs combined with the charm of the 19th century

Helen Strid Bozac

Handledare: Åsa Klintborg Ahlklo, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Bitr handledare: Julia Andersson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Anna Jakobsson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Kandidatarbete i trädgårdsdesign

Kurskod: EX0798

Program: Trädgårdsingenjör:design - kandidatprogram

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2018

Omslagsbild: Helen Strid Bozac

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: 1800-tal, trädgård, stilideal, Ormanäs, Skåne, gestaltning

Förord

Arbetet med denna uppsats har varit både intressant och spännande. Det har lyft min nyfikenhet om Sveriges trädgårdshistoria till en ny nivå. Jag har även insett hur lite historiskt material som finns bevarat som beskriver just de skånska trädgårdarna och hur de faktiskt har sett ut under 1800-talet.

Det har varit svårt att hitta information om gården Ormanäs 3 som detta arbete handlar om. Munkarp socken och speciellt Ormanäs by verkar ha varit en ganska anonym del av kommunen. Jag har haft kontakt med hembygdsföreningar, kommunens arkivavdelning och Höörs bibliotek i min jakt på arkiverat material. Men ingenstans har det funnits någon relevant information utöver de historiska kartor och övergripande flygfoton som finns publicerade av Lantmäteriet. När jag däremot hittade en helt fantastisk gårdsmålning över gården föll mycket på plats och denna målning har haft stor betydelse i mitt arbete.

Jag skulle vilja rikta ett stor tack till dessa fina människor som har gjort digra försök att hjälpa mig i mitt sökande, Ingrid Bergquist sekreterare i Frosta härads hembygdsförening, kommunarkivarie Britta Wallner och arkivombud Christina Persson på Höörs kommun. Tack till bibliotekarien Yvonne på Höörs bibliotek som gav mig en snabbkurs i släktforskning och kyrkoböckernas uppbyggnad.

Tack till mina handledare Åsa Klintborg Ahlklo för vägledning i litteraturen och Julia Andersson för givande diskussioner kring mitt gestaltungsförslag. Ert stöd har varit väldigt uppskattat!

Avslutningsvis vill jag tacka gårdens ägare Åsa och Stefan som har låtit mig använda deras underbara gård som objekt i detta arbete.

Helen Strid Bozac

Sammanfattning

Den moderna 1800-talsgården handlar om en lantgård belägen i Ormanäs, norr om Västra Ringsjön mitt i Skåne. Familjen som bor här vill få en tydlig 1800-talsprägel på sin gård samtidigt som de har behov av att skapa en struktur på utemiljön som fungerar med deras moderna livsstil. På gården finns även en byggfirma som tar stora delar av marken i anspråk. Dessa delar behöver tonas ned och de privata delarna behöver förstärkas. Familjen har önskemål om en relativt låg skötselnivå samtidigt som de gärna spenderar mycket tid i trädgården när de har möjlighet. De betonar vikten av att bevara utsikten över sjön, möjlighet att slå sig ner i olika delar av trädgården och utrymme för att odla ätbara växter.

Frågeställningen i det här arbetet fokuserar dels på hur trädgården kan ha sett ut för runt 150 år sedan och vilka tidstypiska drag den kan ha haft. Vidare fokuserar arbetet på hur man kan formge en trädgård som har tydliga influenser från 1800-talets andra hälft samtidigt som den är funktionell och passar in i 2000-talets livsstil.

Fördjupande litteraturstudier med fokus på 1800-talets andra hälft har gett den teoretiska grunden i detta arbete. De har visat att skiftesreformen och hushållningssällskapens kunskapsspridning är två parametrar som har haft stor betydelse för trädgårdarnas utformning. Även de två inflytelserika personligheterna Charles Emil Löfvenskiöld och Daniel Müller har satt en tydlig prägel på landsbygdens trädgårdar. Trädgårdarnas struktur kunde vara symmetrisk och trädgårdarna var ofta inramade av läplanteringar, stengärdsgårdar eller klippta häckar. Trädgårdarna var ofta naturlika med böljande gångar och inhemskt växtmaterial även om det var under 1800-talets andra hälft som många exotiska växtsorter gjorde intåg i de svenska trädgårdarna som en följd av bland annat förbättrade kommunikationer. Vanliga element i trädgårdarna var vårdträd, bersåer, kaffegrottor, trädgårdskonst och köksodlingar.

För att leta ledtrådar till hur just den aktuella gården och dess trädgård kan ha sett ut har platsen inventerats med fokus på växlighet, position, byggnader, hårda material, linjer och former. Även studier av historiskt kartmaterial och fotografier har utförts. En gårdsmålning från 1918 har haft stor betydelse i det här arbetet. I denna kan man tydligt se hur gården och dess trädgård avbildades för 100 år sedan. Tidstypiska 1800-talselement så som vårdträd, läplanteringar, gångar, fruktträd, köksodling, berså, klippta gräsmattor och planteringar har identifierats. Detta har resulterat i en beskrivande plan över trädgården.

I gestaltningsförslaget har gården delats upp i fyra olika delar med olika funktioner. Dessa delar är entrén, gårdsplanen, den bakre trädgården och arboretet. Entréns viktigaste funktion är att lyfta fram gårdens privata infart och tona ner byggfirmans prägel på gården. Inne på gårdsplanen finns prydnadsplanteringar och plats för umgänge. Den bakre trädgården är den grönaste delen av gården, med sina odlingsytor, sin fruktträdäng och sina prydnadsplanteringar. Arboretet har kompletteras med ett antal inhemska och exotiska träd.

Som sista bilaga i det här arbetet finns det kompletta gestaltningsförslag, så som det kommer att redovisas för gårdens ägare.

Summary

The modern 19th century garden is about a farm located in Ormanäs, north of Västra Ringsjön in the middle of Skåne. The family living at the farm would love to have a garden with a lot of character of the 1900th century which also work with their modern lifestyle. On the property there is also a construction company claiming a lot of space. These areas need to be partly hidden and the private parts need to be reinforced. The family spend a lot of time in the garden and they emphasize the importance of retaining the view of the lake, several sitting areas and space for cultivating edible plants.

The questions discussed in this thesis partly focus on the design of the garden 150 years ago and the characteristic design elements of that time. Furthermore, the thesis is focused on how to design a garden with clear influences from the second half of the 19th century while being functional and fitting into the 21st century lifestyle.

Literature studies focusing on the second half of the 19th century have given the theoretical foundation of this thesis. One of the conclusions is that the shift reform and the knowledge sharing of the agricultural societies are two parameters of great impact of the garden design. Another conclusion is that the two influential personalities Charles Emil Löfvenskiöld and Daniel Müller have put a clear mark on the countryside gardens. The structure of the gardens could be symmetrical and the gardens were often framed by wind breaking trees, stone walls or hedges. The gardens had often a natural style with gravel paths and domestic plant material, although during the second half of the 19th century many exotic plant varieties made entry into the Swedish gardens as a result of, among other things, improved communications. Common elements in the gardens were nursery trees, framing hedges, garden art and kitchen gardens.

In order to find clues about the historical garden and its design the site has been invented with focus on plants, position, buildings, hard materials, lines and shapes. Historical maps and photographs have been studied. A farm painting from 1918 has been of great importance in this work. It shows clearly the garden 100 years ago. Typical elements such as nursery trees, hedges, path ways, fruit trees, kitchen gardens, lawns and borders have been identified. This investigation resulted in a plan of the garden.

In the design proposal the garden has been divided into four different sections with different functionality. These are the entrance, the courtyard, the rear garden and the arboretum. The main function of the entrance is to reinforce the private part and to tone down the areas used by the company. In the courtyard there are borders and areas for social activities. The rear garden is the greenest part with a kitchen garden, a meadow with fruit trees and borders with ornamental plants. The arboretum has been supplemented with a number of native and exotic trees.

Attached to this thesis is the complete design proposal as delivered to the garden owner.

Innehållsförteckning

1.	Inledning	1
1.1.	Bakgrund	1
1.2.	Syfte.....	1
1.3.	Frågeställning	1
1.4.	Avgränsningar	1
1.5.	Metod	1
2.	Förutsättningar för trädgård på landsbygden i Sverige under 1800-talet.....	2
2.1.	Skiftesreformen	2
2.2.	Hushållningssällskapen.....	2
2.3.	Löfvenskiöld och Müller	2
2.4.	Den skånska trädgården	2
2.4.1.	Trädgårdens placering och inramning.....	2
2.4.2.	Trädgårdens struktur.....	2
2.4.3.	Bersåer och kaffegrottor	3
2.4.4.	Vårdträd.....	3
2.4.5.	Trädgårdspynt	3
2.5.	Växtmaterialet.....	3
2.5.1.	En stor förändring.....	3
2.5.2.	1850-talets växter.....	3
3.	Gårdens historia.....	5
3.1.	Ormanäs by	5
3.2.	Sänkning av Ringsjöns vattennivå	5
3.3.	Landsvägen	5
3.4.	Gårdens ägare	6
3.5.	Byggnaderna.....	6
4.	Trädgårdens historia.....	7
4.1.	Trädgårdens nuvarande utformning	7
4.2.	Trädgården på slutet av 1800-talet.....	8
4.2.1.	Placering, inramning och struktur	8
4.2.2.	Analys av gårdsmålning	8
4.2.3.	Plan över 1800-talsträdgården.....	10
5.	Gestaltningförslag	11
5.1.	Trädgårdens nyttjare och deras behov	11
5.2.	Analys av platsens förutsättningar	11

5.3.	Illustrationsplan	12
5.4.	Beskrivning.....	12
5.4.1.	Entrén.....	13
5.4.2.	Gårdsplanen	13
5.4.3.	Den bakre trädgården	14
5.4.4.	Arboretet.....	14
5.4.5.	Anslutning till sjön.....	14
5.4.6.	Firman	14
6.	Slutdiskussion	15
6.1.	Hur stämmer analysen av platsen med litteraturen?	15
6.2.	Hur stämmer gestaltungsförslaget med platsanalys och litteratur?	15
6.3.	Felkällor.....	15
6.4.	Nästa steg.....	16
7.	Referenser	17
8.	Figurförteckning	17
9.	Bilagor	18
9.1.	Utdrag ut Akt: 12-MUN-ALFO	18
9.2.	Gåramålning - L. Sandgren 1918 ©Skånegårdar AB	19
9.3.	Checklista inför trädgårdsdesign.....	20
9.4.	Gestaltungsförslag	20

1. Inledning

1.1. Bakgrund

I Ormanäs, sydväst om Höörs tätort, ligger en gård från andra delen av 1800-talet som tidigare använts till jordbruk. Gården omges av stora gräsytor, åkrar och hagar. Spåren efter den ursprungliga trädgården är vid första anblick mycket få. När den förre detta ägaren tog över gården var underhållet på gården eftersatt och boningshuset i mycket dåligt skick. Därför beslutade man att riva det gamla korsvirkeshuset och år 2000 uppfördes ett nytt hus med putsad fasad på samma plats som det ursprungliga boningshuset låg. Gården är högt belägen med utsikt över Västra Ringsjön. Gårdens ägor sträcker sig ända ner till sjön där det finns en badplats.

På gården bor Åsa och Stefan tillsammans med tre tonårsbarn, en hund och ett trettiotal gutfår. Även Stefans byggfirma har sin verksamhet på gården, vilket innebär att stor del av gårdens mark tas upp av fordon, utrustning och byggmaterial. Familjen har ett intresse för byggnadshistoria och Stefans firma har bland annat fokus på restaurering av gamla byggnader. De önskar att deras gård ska få tillbaka sin 1800-tals charm med en tidsenlig trädgård. Samtidigt som de har ett stort behov av att gården ska fungera och passa in i deras moderna livsstil. De vill även att det privata ska stå i fokus och att firmans ytor ska tonas ner.

Figur 1 Boningshuset och del av innergården samt flygfoto över gården

1.2. Syfte

Syftet med detta arbete är att undersöka hur man kan använda det sena 1800-talets stilideal vid gestaltning av en trädgård och samtidigt tillfredsställa en moderna livsstilens behov och krav på relativt låg skötselnivå. Syftet är även att ta fram ett övergripande gestaltungsförslag för gården i Ormanäs.

1.3. Frågeställning

Följande frågeställningar kommer att vara i fokus under detta arbete:

Hur kan trädgården på den aktuella gården ha sett ut för runt 150 år sedan? Vilka tidstypiska drag hade den?

Hur kan man formge en trädgård som har tydliga influenser från 1800-talets andra hälft samtidigt som den är funktionell och passar in i 2000-talets livsstil?

1.4. Avgränsningar

Arbetet fokuserar på de stora dragen under 1800-talet andra hälft. Gestaltungsförslaget innehåller karaktärsbeskrivningar av planteringar och hårda material, men inte detaljerade växtlistor, planteringsplaner eller markbehandlingsplaner.

1.5. Metod

Fördjupning i 1800-talets trädgårdsdesign har främst skett genom litteraturstudier. För att få en bild över vilka växter som var vanligt i landeriträdgårdarna på 1800-talet har bland annat en inventering av växtmaterialet i Landeriträdgården i Göteborgs Botaniska trädgård utförts.

För att leta ledtrådar till hur just den aktuella gården och dess trädgård kan ha sett ut har platsen inventerats med fokus på växlighet, position, byggnader, hårda material, linjer och former. Även studier av historiskt kartmaterial och fotografier har utförts. Gårdens ägarbild och vilka som har varit bosatt på gården har kartlagts genom sökningar i bland annat kyrkböcker.

För att få information och klarhet i familjens faktiska behov och önskemål har intervjuer med familjen utförts. Dessa har bland annat varit baserade på den checklista som finns bifogad till denna uppsats.

Resultatredovisningen är en skriftlig rapport inklusive ett gestaltungsförslag samt en muntlig presentation.

2. Förutsättningar för trädgård på landsbygden i Sverige under 1800-talet

2.1. Skiftesreformen

På 1850-talet rådde det högkonjunktur i Sverige och järnvägsnätet byggdes ut i stora delar av landet. Detta innebar att det nu fanns bättre både ekonomiska och logistiska förutsättningar för landsbygden att utvecklas (Andréasson, 2007).

För att få ett effektivare jordbruk genomförde man en skiftesreform i Sverige under första halvan av 1800-talet med start i främst Skåne och Västergötland. Då omvandlade man de långsmala tegarna till större och sammanhängande skiften. Samtidigt som man flyttade ut gårdarna från byarna ut till skiftena som de tilldelats (Andréasson, 2007). Önskvärt var att varje gård hade ett sammanhållande skifte, men detta var inte alltid genomförbart (Svala, 2008).

Utflyttningen av gårdarna från byarna under skiftesreformen hade stor betydelse för de skånska lantbrukens trädgårdar. Då gavs mer plats att skapa en trädgård i anslutning till boningshuset. Trädgårdarna blev även ett sätt för lantbrukarna att positionera sig närmare den borgerliga kulturen än tidigare (Svala, 2008). Man kan se många exempel runt om i landet på att bondgårdarnas trädgårdar fick en mer formell struktur för att efterlikna de mer påkostade herrgårdarna. Trädgården flyttades till boningshusets baksida och gavs en mer symmetrisk utformning med kvarter och uppradade fruktträd (Flinck, 1994).

När man valde placering av gårdens byggnader på marken som man tilldelats var det högt prioriterat med höjd och utsikt. Man ville kunna överblicka stora delar av ägor och dess aktiviteter från gården. Även närhet till en bäck eller källa var viktigt. Detta innebar dessvärre att gården inte så sällan blev belägen på en grusås eller liknande och att man därmed var tvungen att frakta stora mängder jord för att kunna anlägga en trädgård (Svala, 2008).

2.2. Hushållningssällskapen

I början av 1800-talet bildades det hushållningssällskap runt om i landet. Medlemmarna var herrgårdsägare, högre tjänstemän, inspektorer, präster och ett fåtal bönder. Hushållningssällskapens främsta uppgift var förbättringsarbete inom jordbruket men de ägnade även en hel del resurser på trädgårdsodlingen. De fungerade som en viktig kunskapsspridare genom sina föredrag, tidningar och småskrifter. Man delade även ut fruktträd för att uppmuntra odling för eget bruk. (Flinck, 1994)

1879 inrättade man tjänster för länsträdgårdsmästare. Dessa anlätades till en början främst av de lite mer välbärgade men kom sedan att bli populära även hos bönderna. (Flinck, 1994)

Länsträdgårdsmästarna finansierades genom hembränningsskatten. Den som anlätade en länsträdgårdsmästare åtog sig att ombesörja dennes transport från närmaste tågstation till gården samt att inhandla sina växter från hushållningssällskapens egna plantskolor till ett subventionerat pris (Klintborg Ahlklo, 2018).

2.3. Löfvenskiöld och Müller

Två personer som hade stort inflytande på hur landsbygdens trädgårdar utformades under 1800-talet var Charles Emil Löfvenskiöld och Daniel Müller.

Charles Emil Löfvenskiöld (1810-1888) var lantbruksarkitekt och verksam i Sverige under stor del av 1800-talet. Löfvenskiöld fokus låg på lantbrukets byggnader då han under åren 1840-1890 gav ut en mängd artiklar och planschverk som beskrev hur lantmannabyggnader skulle utformas. Dessa beskrev hur man kunde kombinera nytta med skönhet och skapa både vackra och praktiska byggnader. Han hade också åsikter om hur trädgården skulle placeras och hur den skulle utformas. Han strävade efter att livet på gårdens skulle underlättas av gårdens utformning och funktioner som hörde ihop skulle därmed placeras i närheten av varandra. Till exempel så skulle vedbod, vattenbrunn och dass gärna vara belägna nära varandra så att man kunde ta med sig ved och vatten på väg tillbaka in när man skulle uträtta sina behov. Svinen och hönsen hade

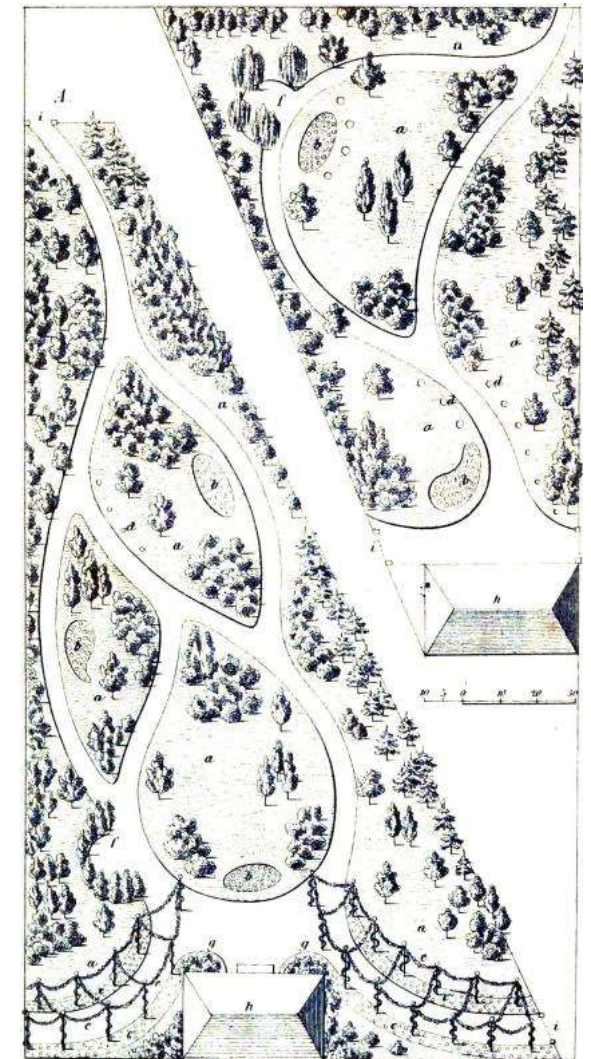
en viktig uppgift som förädlare av köks- och trädgårdsavfall och skulle således vara placerade nära kök och trädgård (Svala, 2008).

Alla föreslagna trädgårdselement var noga genomtänkta och tydligt motiverade. Det var viktigt att de hade en nyttig innebörd och endast ett fåtal lustbaserade element var motiverade (Svala, 2008).

Enligt flertalet av Löfvenskiölds tomtplaner skulle boningshuset placeras i trädgårdens centrum. Trädgården hade slingande gångar som anslöt till omgivande åkrar och kan liknas vid små parker. Symmetrin var tydlig och liknade ofta det som bland annat Daniel Müller kallade för tysk stil (Flinck, 1994).

När det kom till odling och råd kring vad man borde odla i sin trädgård överlät Löfvenskiöld detta till den samtida trädgårdsmästaren Daniel Müller (Flinck, 1994). Müller arbetade aktivt med att lyfta upp odlingen av nyttoväxter i trädgården som något positivt, en kombination av skönhet och nytta (Wilke, 2006).

Daniel Müller (1812-1857) var en trädgårdsmästare född i Tyskland men med rötter i Sverige. Efter studier i Tyskland och Holland kom han till Uppsala som 27-åring och anställdes på Uppsala universitets botaniska trädgård och senare på Svenska trädgårdsföreningen i Stockholm. Med sig från Tyskland tog han den tyska trädgårdsstilen (Franzén, u.d.). Han ritade precis som Löfvenskiöld ett antal mönsterritningar för trädgårdar. Figur 2 visar en utav mönsterritningarna som är publicerade i hans bok *Trädgårdskonst*.

Figur 2 Mönsterritning av Daniel Müller ur boken *Trädgårdskonst*.

2.4. Den skånska trädgården

2.4.1. Trädgårdens placering och inramning

Gårdarna på den skånska landsbygden bestod ofta av tre byggnader, placerade i en fyrkant med en innergård i mitten. Boningshuset var centralt placerat och på dess baksida låg trädgården som således hamnade på norrsidan. Det var inte ovanligt att den fjärde sidan av gårdsfyrkanten bestod av en häck som slöt in gårdsplanen (Flinck, 1994). Mitt på gårdsplanen fanns det ofta en stor rundel med en färgsprakande plantering (Wilke, 2006).

Löfvenskiöld förespråkade läplanteringar om det fanns plats, denna skulle bestå av en mindre park av skogsträd. Runt gården skulle ädellövträd, så som alm, ask och lind planteras. Även pil och hassel var vanligt. (Svala, 2008) Gårdar som låg på den skånska slätten hade ofta läplanteringar för att skydda mot den kalla vinden. De utgjorde även en tydlig avgränsning av trädgården. Gårdar i skogsbygden däremot var ofta omgärdade av klippta häckar eftersom man inte hade samma behov av att skapa lä (Flinck, 1994).

Müller förespråkade att man använde sig av höga grindstolpar av granit och vackra grindar av till exempel trä för att markera ingången till en påkostad anläggning (Flinck, 1994).

2.4.2. Trädgårdens struktur

Man strävade efter en så symmetrisk struktur som möjligt, gärna med en tydlig längdaxel (Flinck, 1994). Träd och buskar hade en symmetrisk placering i trädgården, ofta i långa rader (Svala, 2008).

Trädgårdarna utformades som kvarter. Dessa kvarter var ofta omgärdade av låga, välklippta buxbomshäckar. Innanför dessa växte allt från perenner och prydnadsbuskar till kryddväxter och fruktträd. Dessa kvarter skulle efterlikna herrgårdarnas parterr. Det förekom också att varje kvarter tilldelades sin egen funktion däribland nyttodding som därmed blev integrerad i trädgårdens övergripande struktur (Svala, 2008).

Samtidigt ansåg man att trädgården var en förskönad form av naturen. Man strävade efter att få en så vacker natur nära boningshuset som möjligt. I trädgårdens borte delar kunde det gärna vara lite mindre ordnat. Ett sätt att var att använda inhemskt växtmaterial som man ordnade på ett symmetriskt sätt (Flinck, 1994).

Muller förespråkade gångarnas stora betydelse i trädgården. Det skulle finnas breda huvudgångar och lite smalare sidogångar. Gångarna skulle vara böljande och slingrande och leda någon stans gärna till en vacker vy eller genom en liten träddunge. Återvändsgränder var något som han starkt ogillade och spetsiga vinklar var att föredra framför räta (Wilke, 2006).

2.4.3. Bersåer och kaffegrottor

Ett vanligt inslag i de skånska trädgårdarna på 1800-talet var bersåer och kaffegrottor. Dessa skulle skänka den eftertraktade skuggan och dess öppning var aldrig placerad i söder. Det var vanligt att dessa placerades i mittaxelns slutpunkt. Bersåerna bestod ofta av syren, lind eller avenbok (Flinck, 1994). Kaffegrottorna var vanligast på de skånska slättlandet och byggdes upp av kallmurad fältsten (Hansson, 1997).

2.4.4. Vårdträd

På gården var det vanligt att man hade ett eller flera vårdträd, vilka gärna planterades mitt på gårdsplanen eller ett på var sida om grinden. Vanliga vårdträd var lönn, rönn, ask, kastanj, björk och fruktträd. En vanlig föreställning om vårdträden var att de ansågs skydda de som bodde på gården och dess boskap. Därför vågade man sällan ta ner dessa träd eftersom det kunde bringa otur. Ett vårdträd som växte bra tolkades om lycka och välgång. Det fanns också en tradition att plantera ett träd vid stora livhändelser som till exempel giftermål och barnafödelse (Flinck, 1994).

2.4.5. Trädgårdspynt

De skånska allmogeträdgårdarna var ofta utsmyckade med allahanda pynt. Det kunde vara vita snäckor, buteljbottnar, målade stenar och träföremål (Wilke, 2006). Där fick gärna finnas skulpturer och dekorativa lusthus (Flinck, 1994). Gångarna kantades av vitmålade stenar och rabattkanterna markerades med böjda vidjor som fick rabatten att likna en blomkorg (Andréasson, 2007).

Även tapetgrupper var attraktiva inslag i trädgårdarna och gärna placerade mitt på en gräsmatta. Dessa hade ofta en rund form, men kunde även vara stjärnformade eller som andra geometriska former. Kontrasterna på de ettåriga växterna var väldigt viktiga och de skulle vara komponerade så att de blommade hela säsongen. Det var inte helt ovanligt att man bytte ut blommorna efter hand som de tappat sin prakt (Wilke, 2006).

2.5. Växtmaterialet

2.5.1. En stor förändring

Under 1800-talets andra hälft skedde det en dramatisk förändring när det gäller växtanvändning i svenska trädgårdar. I och med att järnvägsnätet byggdes ut skapades nya förutsättningar för att importera växter (Andréasson, 2007).

Exotiska växter gjorde intåg under slutet av 1700-talet och en rad nya växter började användas i de svenska trädgårdarna. Det handlade både om växter i krukor som behövde vinterförvaras inomhus och om växter med exotiskt utseende. Ovanliga bladformer och avvikande bladfärg, träd med nya växtsätt så som pelar- och paraplyformer (Wilke, 2006). Växtjägare tog hem många användbara trädgårdsväxter, dahlia, rhododendron, ormbunkar, löjtnantshjärta, liljor och remonterande rosor är några av dem (Flinck, 1994).

Barrträd ansågs stå för lugn och harmoni och användes främst i trädgårdens bakre delar där de skapade en lugn bakgrund. I de fall som barrträden användes på mer centrala delar av trädgården var ofta i planteringar där man eftersträvade kontraster (Wilke, 2006).

Buskar var ofta friväxande och planterades på tillräckligt avstånd från gångar för att förhindra att man skulle behöva klippa dem (Wilke, 2006).

2.5.2. 1850-talets växter

Listan nedan visar en sammanställning av de växter som var vanliga i de svenska trädgårdarna under 1800-talets andra hälft. Växter som har "Göteborgs botan" som källa härstammar från en egen inventering av växterna i Landeriträdgården i Göteborgs botaniska trädgård, där man visar upp ett växtsortiment som var vanligt förekommande i Göteborgs landerier på 1800-talet.

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Källa
PERENNER, GRÄS & GEOFYTER		
<i>Achillea filipendula</i>	praktröllika	Göteborgs botan
<i>Aconitum napellus</i>	äka stomhatt	Göteborgs botan, (Flinck, 1994)
<i>Aconitum x cammarum</i>	trädgårdsstormhatt	Göteborgs botan
<i>Aconogon divaricatum</i>	vippslide	Göteborgs botan
<i>Alcea rosea</i>	stockros	(Wilke, 2006)
<i>Anaphalis margaritacea</i>	pärleternell	Göteborgs botan
<i>Anemone x hybrida</i>	höstanemon	Göteborgs botan
<i>Aquileja vulgaris</i>	akleja	(Flinck, 1994)
<i>Artemisia abrotanum</i>	åbrodd	(Flinck, 1994)
<i>Aspidium</i>	träjon	(Wilke, 2006)
<i>Aster novae-angliae</i> 'Barr's Pink'	luktaster	Göteborgs botan, (Wilke, 2006)
<i>Aster novi-belgii</i>	höstaster	Göteborgs botan, (Wilke, 2006)
<i>Astilbe</i>	astilbe	Göteborgs botan
<i>Astrantia major</i>	stjärnflocka	Göteborgs botan
<i>Bergenia</i>	bergenia	Göteborgs botan
<i>Bryonia alba</i>	hundrova	(Flinck, 1994)
<i>Centaurea dealbata</i>	strävklint	Göteborgs botan
<i>Centaurea montana</i>	bergkling	Göteborgs botan
<i>Centranthus</i>	pipört	(Wilke, 2006)
<i>Chelone</i>	sköldpaddsort	(Wilke, 2006)
<i>Chrysanthemum</i> Koreanum-Gruppen	krysantemum	Göteborgs botan
<i>Convolvulus arvensis</i>	åkervinda	(Flinck, 1994)
<i>Coreopsis auriculata</i>	ögonblomma	(Wilke, 2006)
<i>Delphinium x belladonna</i> 'Capri'	praktriddarsporre	Göteborgs botan
<i>Dianthus plumarius</i>	fjärdenejlila	Göteborgs botan
<i>Erigeron speciosus</i>	skönbinka	Göteborgs botan
<i>Eryngium amethystinum</i>	blå marton	(Wilke, 2006)
<i>Eupatorium</i>	rosenflockel	(Wilke, 2006)
<i>Gaillardia</i>	kokardblomster	(Wilke, 2006)
<i>Helenium</i>	solbrud	(Wilke, 2006)
<i>Helenium autumnale</i>	solbrud	Göteborgs botan
<i>Helianthus pauciflorus</i>	höstsolros	Göteborgs botan
<i>Hemerocallis</i> ssp	daglilja	Göteborgs botan
<i>Heracleum</i>	loka	(Wilke, 2006)
<i>Hesperis matronalis</i>	nattviol	(Flinck, 1994)
<i>Hosta decorata</i>	kantfunkia	Göteborgs botan

<i>Hosta sieboldii</i> 'Alba'	spädfunkia	Göteborgs botan	<i>Tulipa</i> 'La Douceur'	enkel sen tulpan	Göteborgs botan
<i>Hylotelephium</i>	kärleksört	Göteborgs botan	<i>Tulipa</i> 'Lady Boreell'	enkel tidig tulpan	Göteborgs botan
<i>Hypericum perforatum</i>	johannesört	(Flinck, 1994)	<i>Tulipa gesneriana</i>	tulpan	Göteborgs botan
<i>Inula helenium</i>	ålandsrot	(Flinck, 1994)	<i>Valeriana officinalis</i>	vänderot	(Flinck, 1994)
<i>Iris</i> 'Cliffs of Dover'	trädgårdsiris	Göteborgs botan			
<i>Iris germanica</i>	tyskiris	Göteborgs botan, (Flinck, 1994)	BUSKAR & TRÄD		
<i>Iris graminea</i>	gräsiris	Göteborgs botan	<i>Abies</i>	ädelgran	(Flinck, 1994)
<i>Lavatera thuringiaca</i>	gråmalva	(Wilke, 2006)	<i>Acer platanoides</i>	lön	(Flinck, 1994)
<i>Leonurus cardiaca</i>	hjärtstilla	(Flinck, 1994)	<i>Aesculus hippocastanum</i>	hästkastanj	(Flinck, 1994)
<i>Leucanthemum x superbum</i> 'Bröllopsgåvan'	jätteprästkrag	Göteborgs botan	<i>Alnus</i>	al	(Flinck, 1994)
<i>Lilium</i>	lilja	(Wilke, 2006)	<i>Berberis vulgaris</i>	berberis	(Flinck, 1994)
<i>Lilium bulbiferum</i>	brandgul lilja	(Flinck, 1994)	<i>Betula pendula</i> 'Tristis'	hängbjörk	(Flinck, 1994)
<i>Linum perenne</i>	berglin	(Wilke, 2006)	<i>Betula pendula</i> 'Youngii'	hängbjörk	(Flinck, 1994)
<i>Mimulus</i>	gyckelblomster	(Wilke, 2006)	<i>Crataegus</i>	hagtorn (rödblommig)	(Flinck, 1994)
<i>Monarda didyma</i>	temynta	(Wilke, 2006)	<i>Daphne mezereum</i>	tibast	(Flinck, 1994)
<i>Muscari botryoides</i>	pärlhyacint	(Flinck, 1994)	<i>Fraxinus excelsior</i>	ask	(Flinck, 1994)
<i>Narcissus poeticus</i>	pingslilja	Göteborgs botan, (Flinck, 1994)	<i>Juniperus communis</i>	en	(Flinck, 1994)
<i>Narcissus pseudonarcissus flore pleno</i>	påsklilja	Göteborgs botan	<i>Juniperus sabina</i>	sävenbom	(Flinck, 1994)
<i>Oenothera specabilis</i>	nattljus	(Wilke, 2006)	<i>Larix decidua</i>	lärkträd	(Flinck, 1994)
<i>Ononis rotundifolia</i>	puktörne	(Wilke, 2006)	<i>Philadelphus coronarius</i>	schersmin	(Flinck, 1994)
<i>Osmunda regalis</i>	kungsbräken	(Wilke, 2006)	<i>Picea</i>	gran	(Flinck, 1994)
<i>Paeonia lactiflora</i> 'Couronne d'Or'	luktpion	Göteborgs botan	<i>Prunus padus</i>	hagg	(Flinck, 1994)
<i>Paeonia lactiflora</i> 'Mons Jules Elie'	luktpion	Göteborgs botan	<i>Rosa gallica</i>	provinsros	(Flinck, 1994)
<i>Paeonia x festiva</i>	bondpion	(Flinck, 1994)	<i>Rosa pimpinellifolia</i>	pimpinellros	(Flinck, 1994)
<i>Paeonia x hybrid</i>	herrgårdspion	Göteborgs botan	<i>Rosa x alba</i>	jungfruros	(Flinck, 1994)
<i>Phalaris arundinacea</i> 'Picta'	randgräs	(Flinck, 1994)	<i>Sambucus nigra</i>	fläder	(Flinck, 1994)
<i>Phalaris arundinacea</i> 'Variegata'	rörflen	(Wilke, 2006)	<i>Sorbus aucuparia</i>	rönn	(Flinck, 1994)
<i>Phlox paniculata</i>	höstflox	Göteborgs botan	<i>Sorbus intermedia</i>	oxel	(Flinck, 1994)
<i>Phlox ssp</i>	flox	(Wilke, 2006)	<i>Syringa vulgaris</i>	syren	(Flinck, 1994)
<i>Polemonium caeruleum</i>	blågull	Göteborgs botan	<i>Taxus baccata</i> 'Fastigiata Robusta'	idegran	Göteborgs botan
<i>Polygonatum</i>	rams	Göteborgs botan	<i>Ulmus glabra</i>	alm	(Flinck, 1994)
<i>Primula vulgaris</i> 'Hose-in-hose'	primula	Göteborgs botan	<i>Robinia pseudoacacia</i>	robinia	(Flinck, 1994)
<i>Primula x pruhoniciiana</i> 'Garry Guinevere'	violviva	Göteborgs botan	<i>Hydrangea macrophylla</i>	hortensia	(Flinck, 1994)
<i>Primula x pruhoniciaria</i> 'Wanda'	violviva	Göteborgs botan	<i>Corylus avellana</i>	hassel	(Flinck, 1994)
<i>Pyrethrum</i>	rosenkrag	(Wilke, 2006)			
<i>Rheum</i>	storbladig rabarber	(Wilke, 2006)	KLÄTTERVÄXT		
<i>Ricinus</i>	ricin	(Wilke, 2006)	<i>Lonicera caprifolium</i>	kaprifol	(Flinck, 1994)
<i>Salvia officinalis</i>	salvia	(Flinck, 1994)			
<i>Saponaria officinalis</i>	såpnejlika	(Flinck, 1994)	UTPLANTERINGSVÄXT		
<i>Saxifraga</i>	bräcka	Göteborgs botan	<i>Agave americana</i>	agave	(Flinck, 1994)
<i>Sempervivum ssp</i>	taklök	Göteborgs botanm, (Flinck, 1994)			
<i>Senecio nemorensis</i>	parkstånds	Göteborgs botan			
<i>Solidago</i>	gullris	(Wilke, 2006)			
<i>Struthiopteris</i>	strutbräken	(Wilke, 2006)			
<i>Tanacetum coccineum</i>	rosenkrag	Göteborgs botan			
<i>Thalictrum minus</i>	kustruta	Göteborgs botan			

3. Gårdens historia

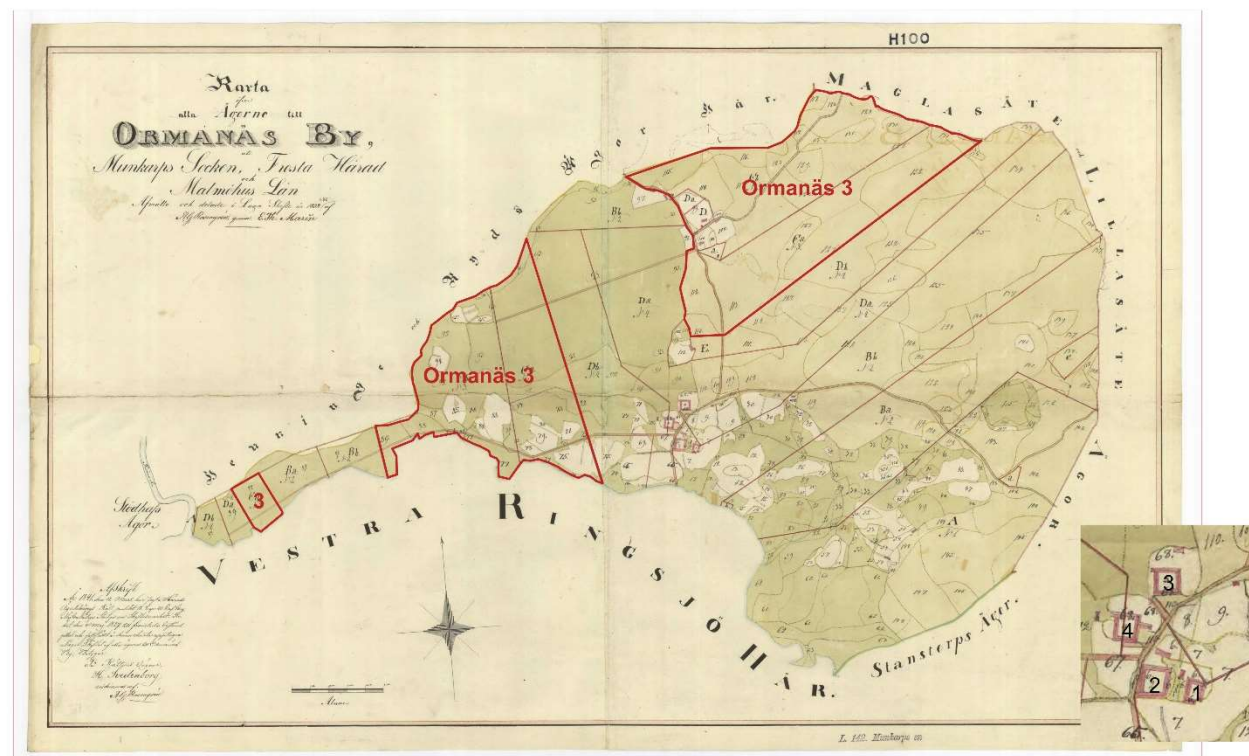
I det här kapitlet ges en bild över gårdens historia och vad som kan ha kommit att påverka utformningen av gården och dess trädgård. Vissa av dessa händelser ger fortfarande avtryck på gården och vissa kan vara värda att lyfta fram och förstärka i gestaltungsförslaget.

3.1. Ormanäs by

Ormanäs ligger i mitten av Skåne längs med Västra Ringsjöns strand och Munkarps socken i Frosta härad inom Höörs kommun.

Byn påverkades som så många andra skånska byar av enskiftet under 1800-talet. I historiska dokument kan man utläsa att enskiftet av Ormanäs by skedde år 1832 (Lantmäteriet, u.d.).

Före skiftet låg fyra gårdar samlade i Ormanäs by. Två av dessa gårdar, gård 2 och gård 4, ligger kvar på sina ursprungliga platser, medan de två övriga gårdarna, gård 1 och gård 3, blev omlokaliserade. Ormanäs 3, som är den aktuella gården i detta arbete, fick därmed flytta. Markerna som tilldelades denna gård är utspridda på tre olika områden. Figur 3 visar en karta från 1832 över Ormanäs by före enskiftet samt utsträckning och fördelning av de nya skiftena.

Figur 3 År 1832. Gårdarnas läge före enskiftet samt skiftena som tilldelades de olika gårdarna.

3.2. Sänkning av Ringsjöns vattennivå

Vid jämförelse mellan kartor före och efter år 1883 kan man konstatera att Ringsjöns kustlinje har förändrats och att landandelen har ökat. Detta beror på att man år 1883 sänkte Ringsjöns vattennivå med cirka 1,5 meter. Därmed torrlades delar av sjön och den före detta sjöbotten kunde nu användas till betes- och odlingsmark (Ringsjöns vattenråd, u.d.). Året efter, det vill säga år 1884, skedde det en laga delning av landvinningen och vid denna delning tillföll ytterligare marker Ormanäs 3 (Lantmäteriet, u.d.). Figur 4 visar Ormanäs 3 inklusive de tillkomna ägora samt den nya gårdens placering.

Figur 4 År 1915. Gårdens läge efter skiftet samt markerna som tillföll gården vid Ringsjöns sänkning.

3.3. Landsvägen

Landsvägen som går igenom Ormanäs leder till Höör/väg 23 åt öster och till Stehag/Kungshult åt väster.

Vid enskiftet slingrade sig landsvägen fram mellan gårdarna, men under mitten av 1900-talet fick vägen en ny rakare sträckning. Delar av den gamla landsvägen finns dock kvar, då i anslutning till gårdarna. Övriga sträckor har tagits bort till förmån för åkrarna. Figur 5 nedan visar den gamla och den nya dragningen av landsvägen som passerar gården. Man kan också tydligt se spåren av den gamla vägens sträckning på den ekonomiska kartan från 1970.

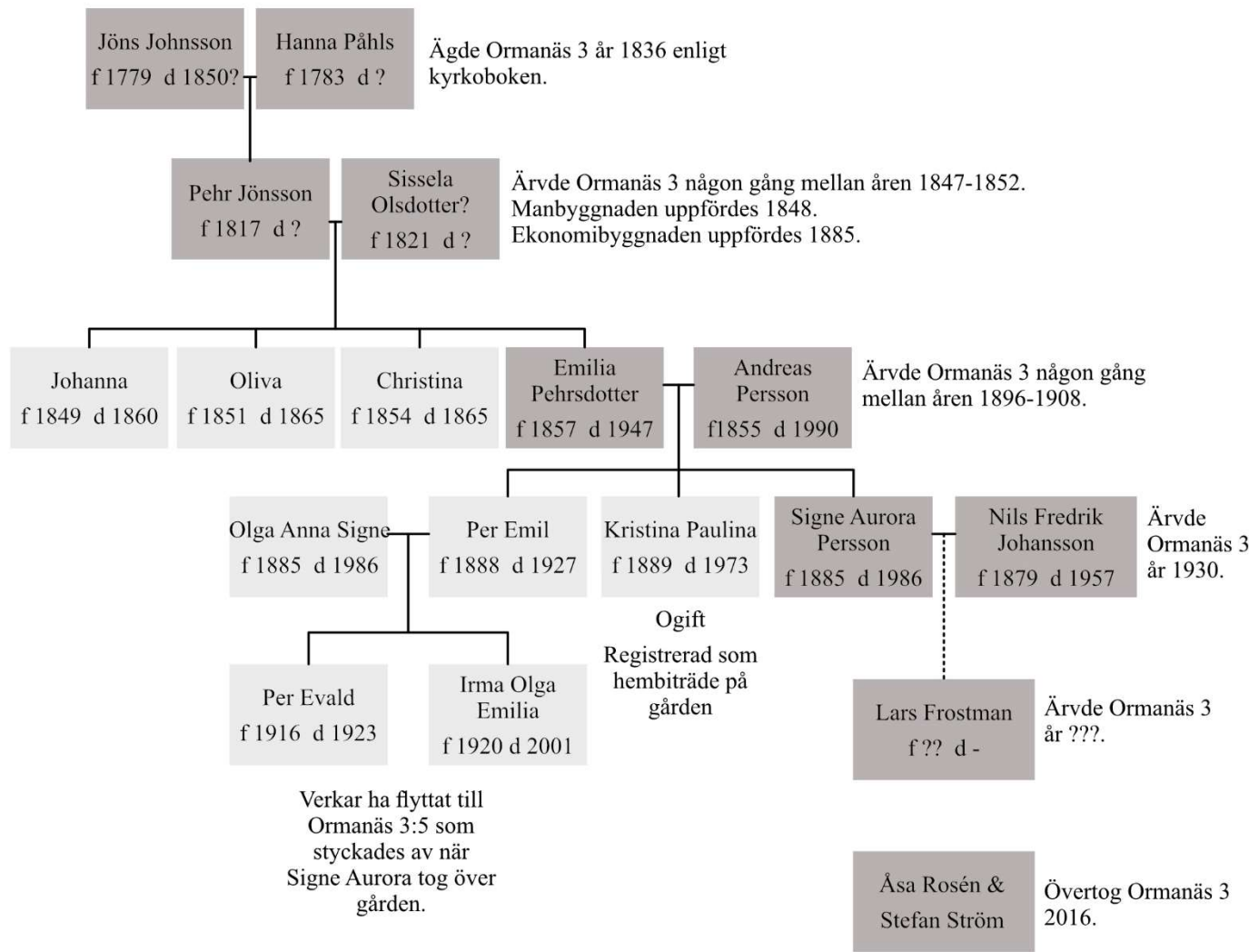

Figur 5 Landsvägen före och efter omdragning. Kartor från 1910 och 1970.

3.4. Gårdens ägare

I sammanställningen "Svenska Gods och Gårdar" från 1944 kan man läsa att gården kom till släkten i början av 1700-talet samt att gården år 1944 ägdes av Nils Fredrik Johansson, gift med Signe Aurora Persson. På gården bodde då även Signes ogifta syster Kristina Paulina Persson (Sydow & Björkman, 1944). När Signe Persson avled ärvde Lars Frostman gården och han blev då den sista ägaren inom släkten. Det exakta släktskapet mellan Lars Frostman och Signe Aurora har dock varit svårt att utreda. Gårdens nuvarande ägare, Åsa Rosén och Stefan Ström, övertog genom köp fastigheten under år 2016 (Rosén & Ström, 2018).

Dessvärre har det varit svårt att finna ytterligare information om gårdens tidiga ägare, som till exempel yrke och eventuellt samhällsengagemang. Dessa saker skulle möjligen gett information om bland annat de ekonomiska förutsättningarna för gården och dess trädgård.

Figur 6 Gårdens ägare och dess familjer under åren 1836-2018.

3.5. Byggnaderna

Gården består av totalt sju byggnader. Mangårdsbyggnaden, logen och stallet vetter mot innergården och bildar en traditionell gårdsfyrkant. Bakom stallbyggnaden i sten finns ytterligare en stallbyggnad som främst

använts som svinstall (Rosén & Ström, 2018). På gården finns även ett modernt pannhus, en mindre förrådsbyggnad och en gammal välbevarad jordkällare. Figur 7 visar de olika byggnaderna placering.

Den nuvarande mangårdsbyggnaden uppfördes år 2000 på den plats där gårdens ursprungliga mangårdsbyggnad låg. Den ursprungliga byggnaden som var av korsvirkestyp uppfördes år 1848 (Sydow & Björkman, 1944), (Rosén & Ström, 2018). Även stallbyggnaden uppfördes på 1800-talet, år 1885 (Sydow & Björkman, 1944). Årtal för uppförandet av logen och svinstallet är okänt.

Figur 7 Gårdens olika byggnader.

Väggarna i stallet består till stor del av kasserade kvarnstenar. Dessa berättar en del om bygdens historia. I Stenskogen, nordost om Ormanäs, bröts under flera århundranden sandsten som sedan formades till bland annat kvarnsten och byggsten (Höörs kommun, 2016).

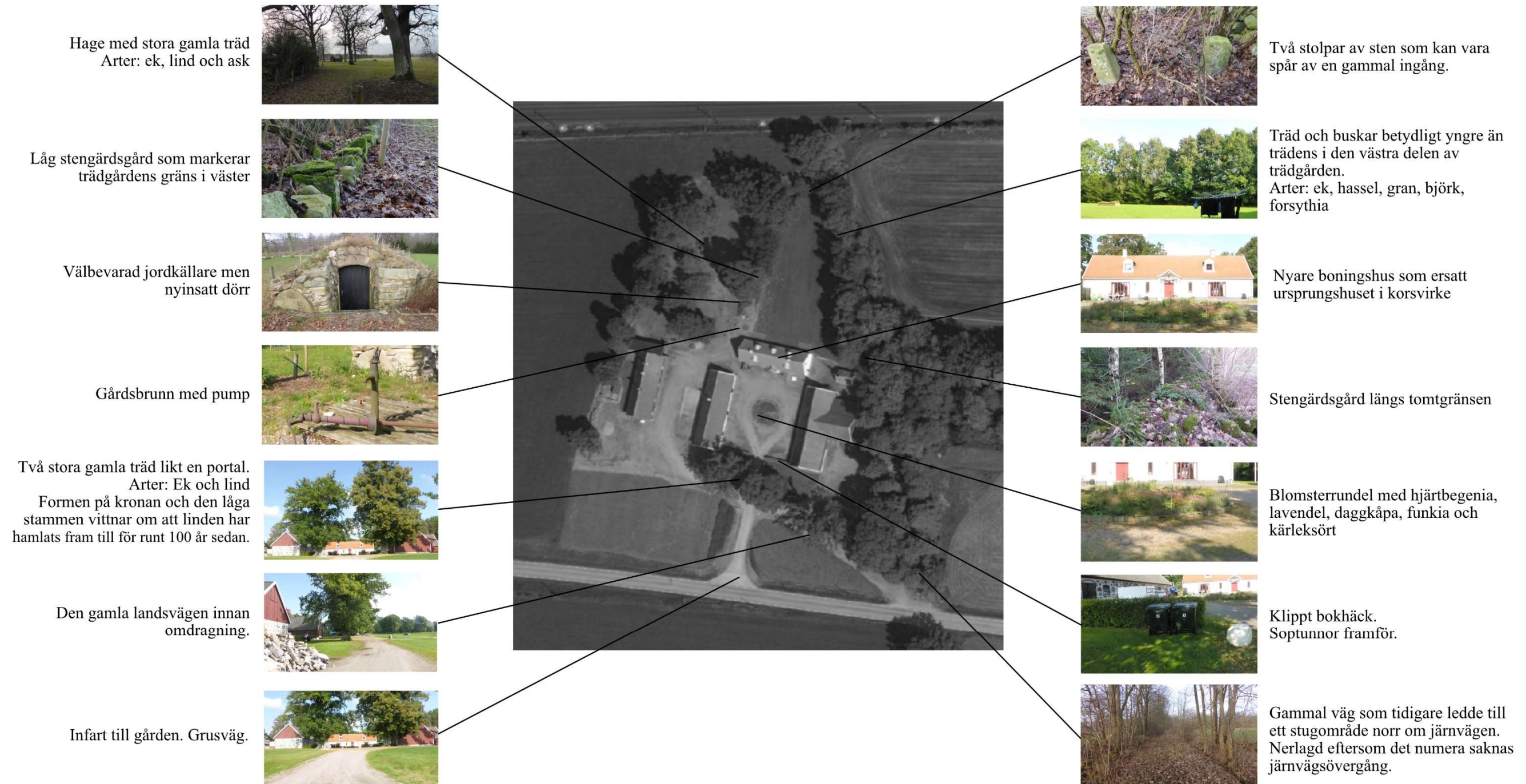

Figur 8 Stallets norra vägg med flertalet kasserade kvarnstenar som byggmaterial. Vid gårdens infart står en hel kvarnsten.

4. Trädgårdens historia

4.1. Trädgårdens nuvarande utformning

De tidigare ägarna har av okänd anledning inte haft något intresse eller möjlighet att bevara den ursprungliga trädgården och låtit stora delar förfalla och till stora delar försvinna helt. Det som kvarstår är grundstrukturen som bildats av stengårdsgårdar och stora inhemska träd. Det finns i stort sett inga spår av perenner, prydnadsbuskar eller trädgårdsodling. Beskrivningen nedan visar de spår som kunde hittas vid inventering på plats i januari 2018.

Figur 9 Trädgårdens nuvarande utformning

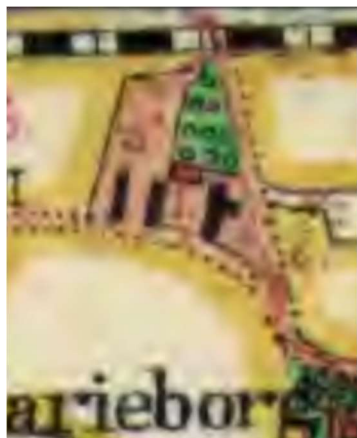
4.2. Trädgården på slutet av 1800-talet

4.2.1. Placering, inramning och struktur

Som den historiska kartan från 1910 samt gårdsmålningen från 1918 visar, så låg trädgården på boningshusets baksida. Detta bekräftas även av flygfotot från 1945. Gårdsmålningen visar även att framsidans gårdsplan dominerades av en cirkulär gräsmatta omgiven av en grusgång.

Flygfotot visar tydligt på de två läplanteringar som finns på gården. En på sydöstra sidan som tar upp de vindarna från sjön, samt en i nordväst som effektivt dämpar västanvinden.

Man kan ana att trädgården har en symmetri mot boningshus och dess mittaxel. Den övergripande formen på trädgården samt gångarnas och gräsyornas placering bekräftas av flygfotot från 1947 tillsammans med ägarens gamla fotografier. Formen på trädgården har även anpassats till hur angränsande vägar är dragna.

Figur 10 Historisk karta från 1910

Figur 11 Flygfoto från 1945

4.2.2. Analys av gårdsmålning

1918 målades en detaljerad gårdsmålning av gårdsmålaren L. Sandberg, se Figur . En gårdsmålare var en ofta självlärd målare som livnärde sig på att resa landet runt för att måla av gårdar och andra byggnader. Dessa målningar var ofta naivistiska och detaljrika. Inte allt för sällan förskönade målaren objektet genom att tillägga till, ta bort eller förändra objekt (Klintborg Ahlklo, 2018). Nedan följer en beskrivning av de element i trädgården som har identifierats. Nummer i listorna nedan refererar till nummer bilden.

Gårdsplanen på framsidan

1. Grind – Vitmålad grind i trä med spjälor och väl tilltagna grindstolpar
2. Gräsmatta – cirkulär gräsmatta som tar upp stor del av gårdsplanen. Även i längs med byggnaden finns gräsmatta.
3. Grusgång – cirkulär gång som omsluter gräsmattan i mitten.
4. Klippt häck – häck som tillsammans med grinden ramar in gårdsplanen.
5. Mjölkbänk – utanför grinden står en bänk i trä
6. Vårdträd – likt en portal står två stora träd vid ingången till gården, en ek och en lind. Ytterligare ett storvuxet vårdträd växer på innergården. Det är dock ytterst tveksamt att de två granar som avbildats på gårdsmålningen verkligen har funnits där. Foton samt åldersanalys av eken som nu växer på platsen vittnar om annat.

Bakre trädgården

7. Trädgårdsland – rektangulär odlingsyta för hushållets köksodling
8. Buskar – buskar som skärmar av odlingsdelen från boningshuset
9. Finträdgård – den praktfulla delen med runda blomsterrabatter och prydnadsträd
10. Stengärdsgränd – ramar in hela den bakre trädgården
11. Staket – enkelt spjälstaket med grind
12. Berså – berså med öppning på öster
13. Bågformad rabatt - Större plantering längs gången, skulle kunna vara odling med köksväxter
14. Grusgångar – gångar som leder runt ut i trädgården
15. Klippt gräsmatta – klippt gräsmatta under träd och runt planteringar
16. Frukträd – planterade i rader längs gångar och längdaxeln
17. Kaninhus – små upphöjda hus som skulle kunna vara kaninhus
18. Gårdsbrunn – placerad nära köksträdgården

Läplantering i väster

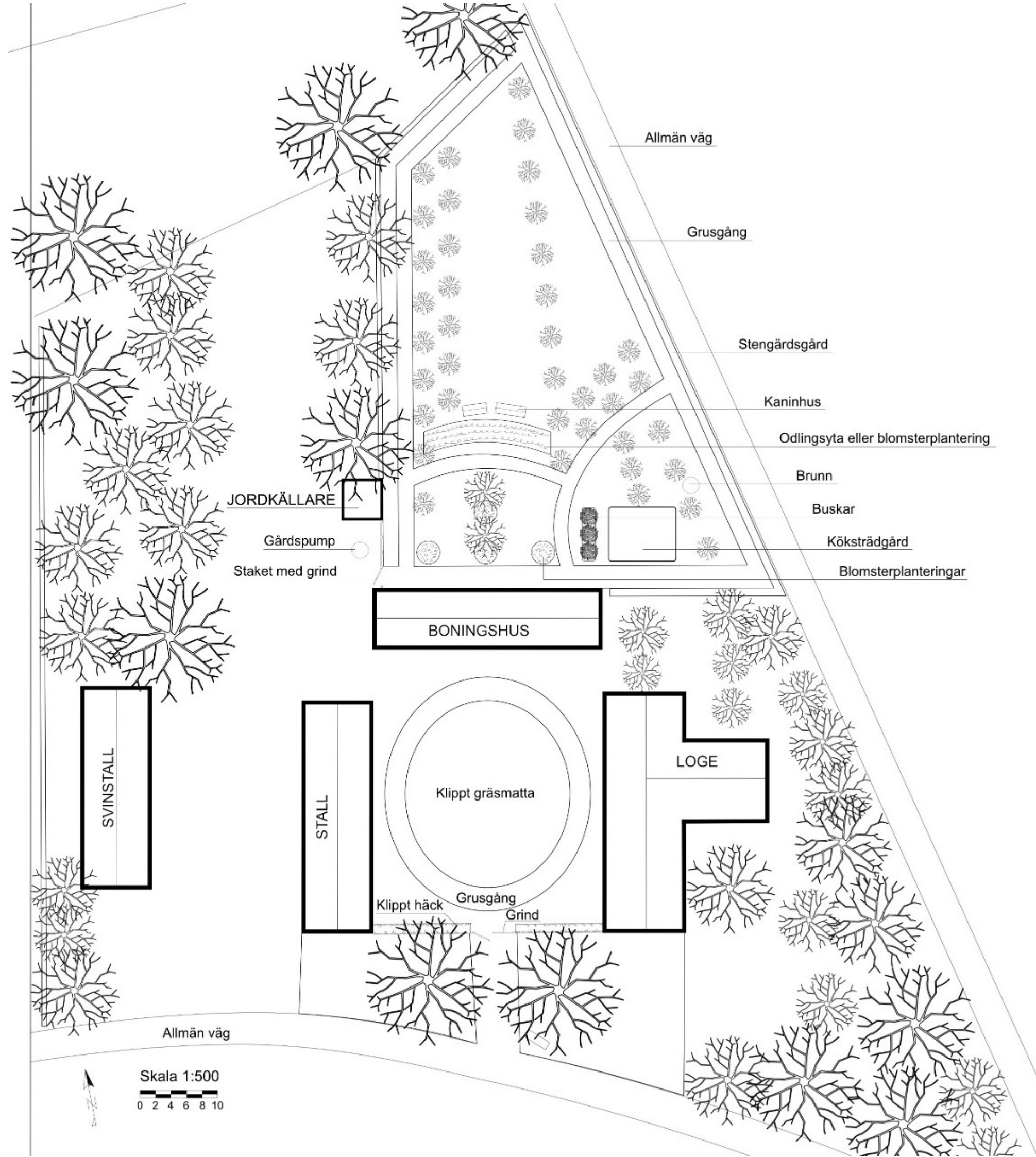
19. Samling av större träd
20. Vålvuxen björk
21. Jordkällare
22. Träd med buskigt växtsätt likt hassel

Figur 12 Gårdsmålning från 1918 av L. Sandgren

4.2.3. Plan över 1800-talsträdgården

Planen visar hur trädgården kan ha sett några år efter att den anlagts. Underlaget till planen är de kartor, bilder och inventeringar som redovisats i tidigare kapitel.

Figur 13 Plan över hur trädgården kan ha sett ut under slutet av 1800-talet

5. Gestaltungsforslag

5.1. Trädgårdens nyttjare och deras behov

På gården i Ormanäs bor paret Åsa och Stefan tillsammans med Åsas tre tonårsdöttrar. De har även en hund och ett trettiotal gutfår. Gården inhyser även Stefan Ströms bygg, som har kontor och personalutrymmen på gården. På gården står även firmans maskiner parkerade och stora ytor tas upp för förvaring av diverse byggmaterial och utrustning.

Åsa och Stefan upplever att gården sakar helhet och harmoni. Utemiljön på gården känns stökig och de privata ytorna flyter ihop med firmans.

Åsa och Stefan har vissa önskemål:

- Många sittplatser runt om på gården. Bevara placeringen på de två uteplatser på framsidan, gärna trädäck.
- Bevara den fantastiska utsikten över sjön.
- Ingång på boningshusets gavel mot det planerade garaget
- Koppla ihop gården med sjön
- Mycket ätbart i trädgården och en plats för odling av köksväxter.
- En relativt öppen och överskådlig trädgård.

Problemområden som de betonar:

- Gruset från vägen kasar lätt ner på landsvägen vid regn och på grund av tunga fordon
- Kladdigt på gårdsplanen, speciellt på vinterhalvåret
- Den stora runda planteringen på framsidan är väldigt svårskött
- Ekarna börjar bli gamla och kommer att behöva ersättas snart.

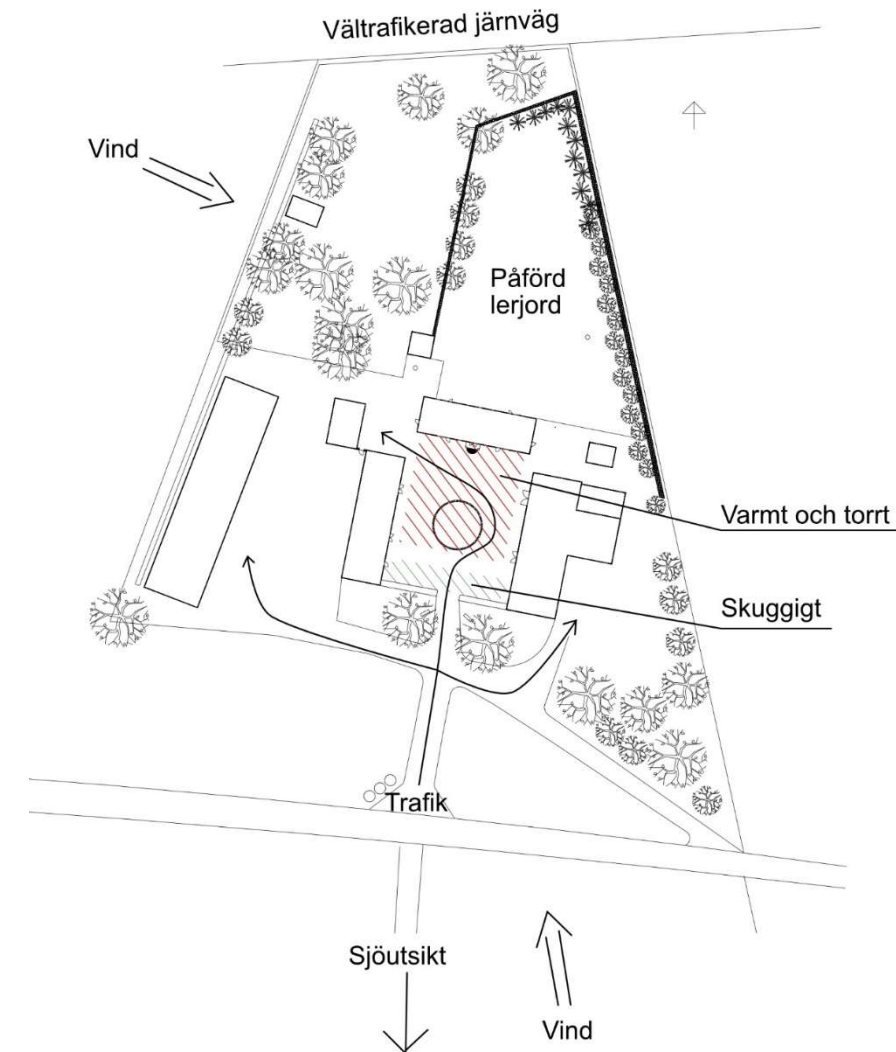

Figur 14 Utsikt över sjön från gårdsplanen

5.2. Analys av platsens förutsättningar

En analys av gårdens och trädgårdens förutsättningar visar på följande punkter som är viktiga att beakta vid en gestaltning.

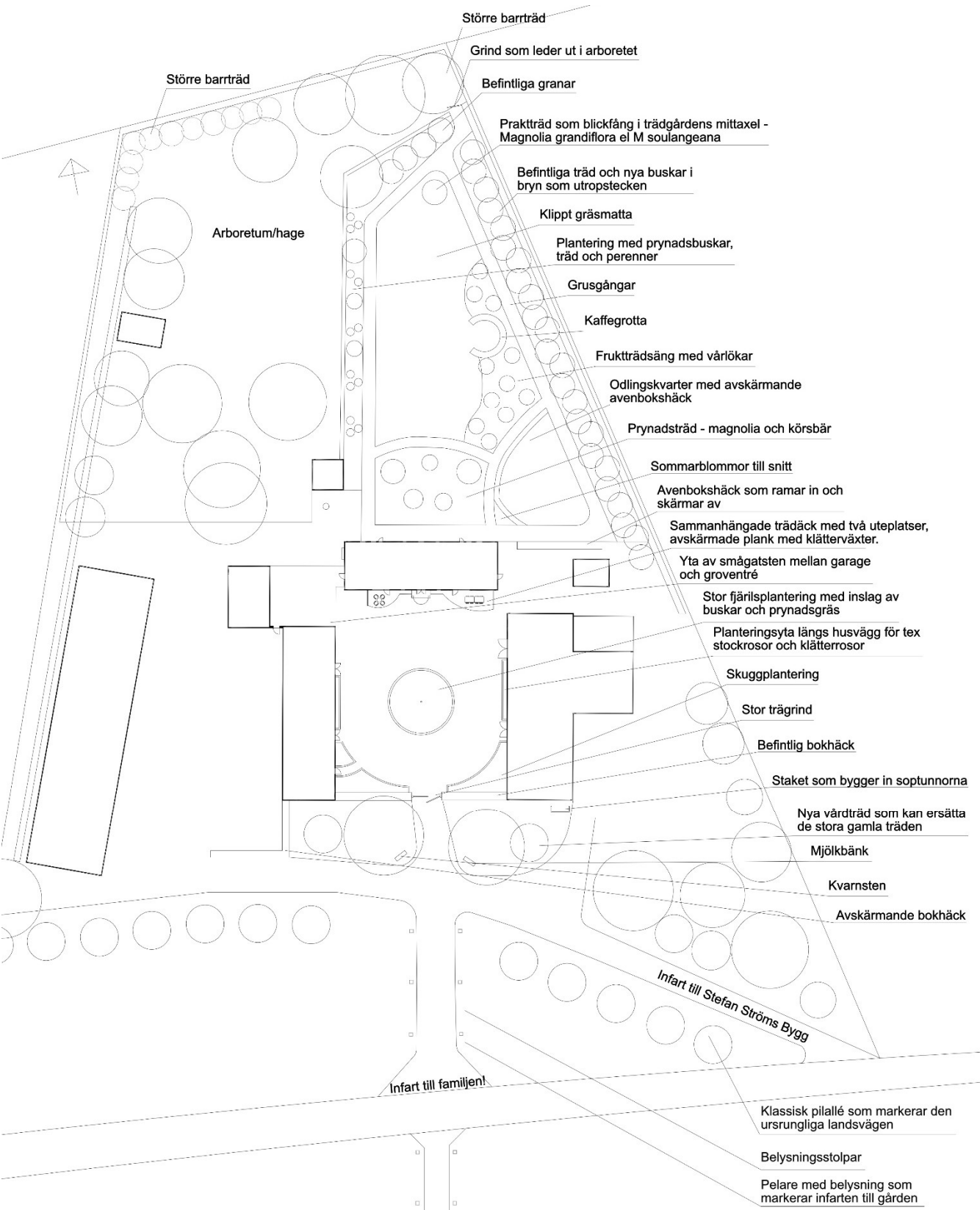
- På innergården finns det två olika zoner. Den ena zonen ligger i skugga av de två stora träden samt av den klippta häcken. Här frodas gärna ogräset. Den andra zonen ligger i lä i solen och här kan det bli riktigt varmt och torrt.
- Trafiken på gården kommer upp från den allmänna vägen genom infarten rakt framför gården. Belastningen på infarten är hög och gruset från vägen tenderar att rasa ner.
- Buller och oljud kommer främst från järnvägen, som är väldigt vältrafikerad.
- Vindarna blåser oftast från sydväst eller från öster och kan tidvis vara ganska friska speciellt när de kommer in från sjön.
- I den bakre trädgården ligger lerjord, som inte finns naturligt i detta område. Denna skulle kunna ha påförts i samband med att det nya boningshuset byggdes. Jordarten i området är enligt SGUs kartor sandig morän (SGU, u.d.).

Figur 15 Analys av gårdens förutsättningar

5.3. Illustrationsplan

Observera att planen på denna sida inte har korrekt skala. För skalenlig plan, se illustrationsplanen som bilaga.

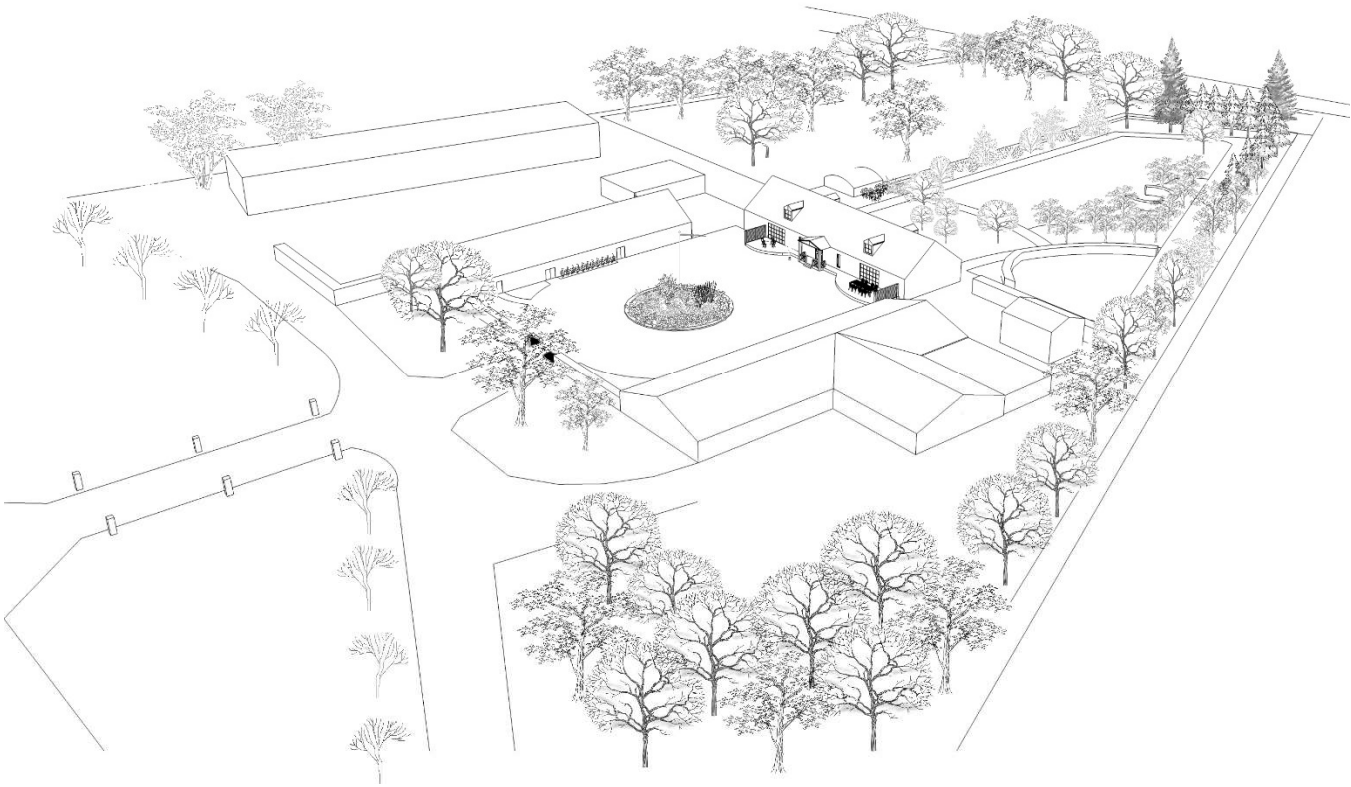
Figur 16 Illustrationsplan över gestaltningsförslaget

5.4. Beskrivning

Den ursprungliga 1800-talsstrukturen på gården har använts som grund i gestaltningsförslaget. I stort sett har all den befintliga vegetationen behållits som stomme i förslaget.

Man kan dela in gården i fyra olika huvuddelar.

- Entrén – framsidan av gården, med två vägar som korsar varandra.
- Gårdsplanen – gårdsfyrkanten omgärdad av boningshuset, stallet, logen och en klippt häck. Detta är den mest formella delen.
- Den bakre trädgården – den mest privata delen av gården. Inramad av växlighet på alla sidor.
- Arboretet – en mer naturlig park med stora träd. Arboretet fungerar även som hage för ett fåtal betande får.

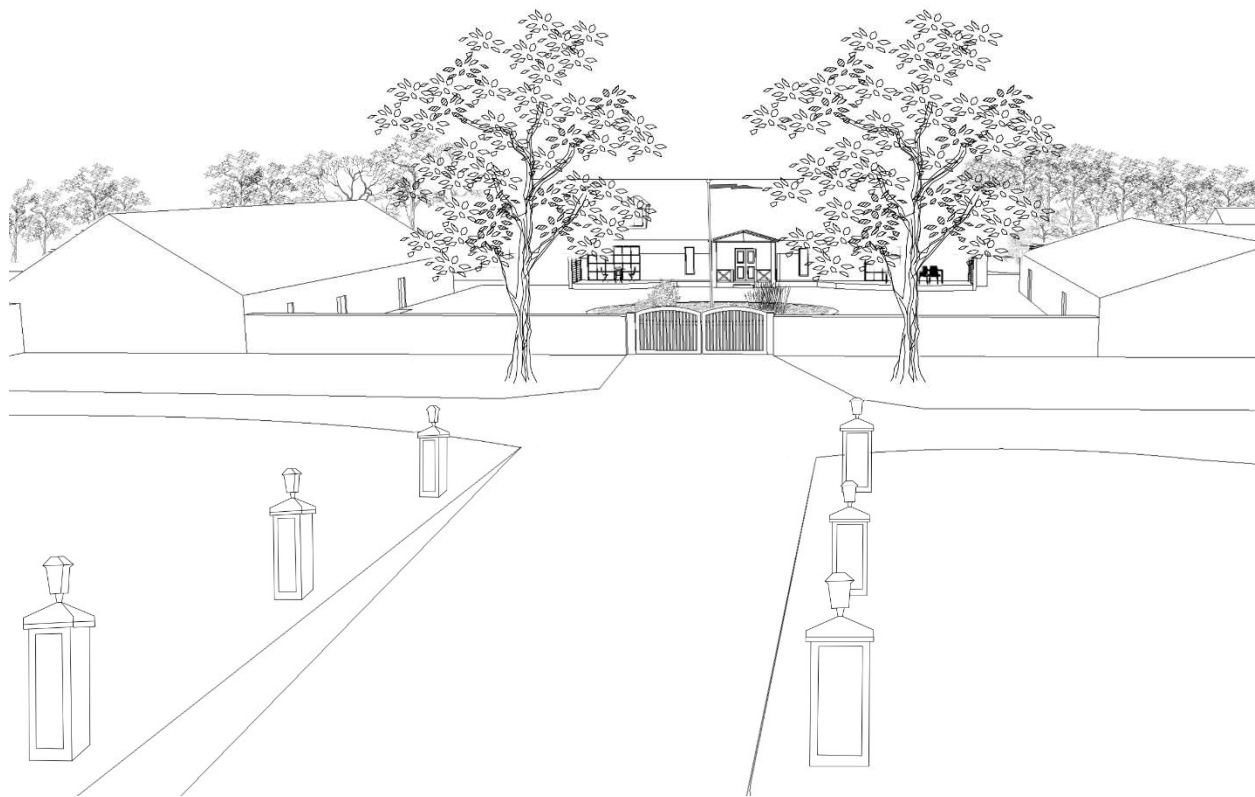
Figur 17 Perspektivbild över hela gården

5.4.1. Entrén

Gården har idag två befintliga infarter, det är dock endast den södra infarten som används för tillfället. Den södra infarten ligger mitt framför gården och leder rakt upp till gårdsplanen. Den andra infarten kommer in till gården från sydväst och är en del av den gamla dragningen av landsvägen. I gestaltungsförslaget är det tänkt att infarten rakt framför gården används av familjen och dess besökare medan den sydvästra infarten det vill säga den gamla landsvägen används av trafik som ska upp till firman. Detta gör att belastningen på den södra infarten kommer att minska.

Entrén upp till gården kommer att förstärkas med hjälp av putsade entréstolpar med belysning. Samma typ av stolpar kommer igen i grinden som leder in till gårdsplanen. De stora vårdträden som redan idag bildar en portal vid ingången belyses enligt förslaget underifrån med spotlights. Man skulle även kunna markera infarten med några mindre träd på vardera sidan om vägen i linje med entréstolparna, men i det här fallet har sjöutsikten från gårdsplanen prioriteras.

Den gamla landsvägen som föreslås bli den nya infarten och vägen upp till firman kantas med hamlad pil för att förstärka karaktären av en gammal landsväg samtidigt som träden delvis döljer delarna av gården som disponeras av firman.

Figur 18 Entrén till gården med vårdträden som en magnifik portal

5.4.2. Gårdsplanen

Gårdsplanen kommer att bli den formella delen av familjens privata trädgård. I gestaltungsförslaget domineras gårdsplanen av en stor, rund plantering i mitten. I planteringen sätts värme- och torktåliga växter som älskas av fjärilar och andra insekter. Hit kommer även flaggstången att flyttas. Växtvalet är en kombination av buskar, perenner, gräs och lök. Runt planteringen byggs en låg mur likt en stengårdsgård för att knyta an till den bakre trädgårdens stengårdsgårdar samtidigt som den skapar volym på den stora gårdsplanen. Här kommer en stämningsbelysning att fällas in som belyser buskar och flaggstång kvällstid.

Figur 19 Gårdsplanen har en stor rund plantering och gott om utrymme för umgänge

I skuggan av vårdträden och bokhäcken anläggs bågformade rabatter. I dessa planteras skuggtåliga perenner. Några exempel på perenner som skulle passa bra här är jättedaggkåpa, akleja, ormbunkar och funkia. Längs med stallet och logen läggs två långsmala planteringar som men fördel kan fyllas med stockrosor och klätterrosor.

Markbeläggningen på hela gårdsplanen föreslås bestå av grus, medan området mellan garaget och groventrén beläggs med smågatsten. Vid sidan av husets groventré kan en ljugarbänk placeras för kortare pauser i skuggan.

Figur 20 En frodig skuggplantering under vårdträden, bakom häcken

På boningshusets framsida kommer ett stort sammanhängande trädäck att byggas med två olika uteplatser, en lite mindre för morgonstunden och en lite större för kvällsmåltiden med plats för många gäster. Uteplatserna skärmas av i sidled med staket där det växer vin och andra klättrväxter. Husets veranda

ramas in med hjälp av räcken och korslagda trädetaljer. För att man smidigt ska kunna ta sig från ytterdörren till trädäcket öppnas räcket närmast huset upp för att skapa en smal passage.

5.4.3. Den bakre trädgården

Den bakre trädgården kommer att delas in i olika kvarter med hjälp av grusgångar. De olika kvarteren har olika funktioner.

Kvarteret i sydvästra hörnet dedikeras för odling och skärmas av från resten av trädgården. På hörnet mot huset läggs en liten rabatt där man kan odla till exempel snittblommor och ge besökaren som kommer runt hörnet något vackert att titta på.

Närmast huset anläggs ett litet kvarter innehållande mindre prydnadsträd med njutbar blomning och färger, som till exempel magnolia och körsbär. Gräsmattan under träden fylls med lökar som slår ut vackert på våren.

I det tredje och största kvarteret anläggs dels en fruktträdsäng och dels en klippt gräsmatta. Fruktträdsängen kommer att bestå av blandade fruktträd och under träden låter man gräset växa likt en äng som slås två gånger per säsong. På våren kommer tusentals narcisser av färga ängen. I skuggan av fruktträden byggs en kaffegrotta upp vänd mot väster och solnedgången.

De befintliga träden och buskarna längs med gränsen i öster behålls så som de växer idag och kommer att kompletteras med blommande buskar som sticker ut. Däremot tas björkarna som växer längs den västra gränsen mot arboretet ner och i stället planteras en praktfull plantering av perenner, buskar och mindre träd. Detta skapar inramning av trädgården, men man ges fortfarande möjlighet att njuta av utsikten in i arboretet och vidare ut över åkrarna.

I gräsmattans spets, längs med trädgårdens mittlinje, placeras en praktfullt och stor magnolia alternativt en liten dunge av mindre sorter. Detta kommer att skapa ett vackert blickfång i slutet av trädgården och lockar besökaren till sig. Längst ner i trädgården öppnas den befintliga stengårdsgården upp och i öppningen sätter man in en grind som leder ut till arboretet.

I arboretets norra del planteras några magnifika barrträd, till exempel en jättetuja *Thuja plicata* och en hiba *Thujopsis dolabrata*, som kommer att möta besökaren när denne går ut i arboretet genom grinden i den bakre trädgården. Dessa kommer att fylla tomrummet om granarna i den bakre trädgården tas ner i framtiden när de blivit för stora.

Längs med järnvägen planteras en rad sötkörsbär *Prunus avium*, ett snabbväxande träd med vit blomning på våren och orangeröd höstfärg.

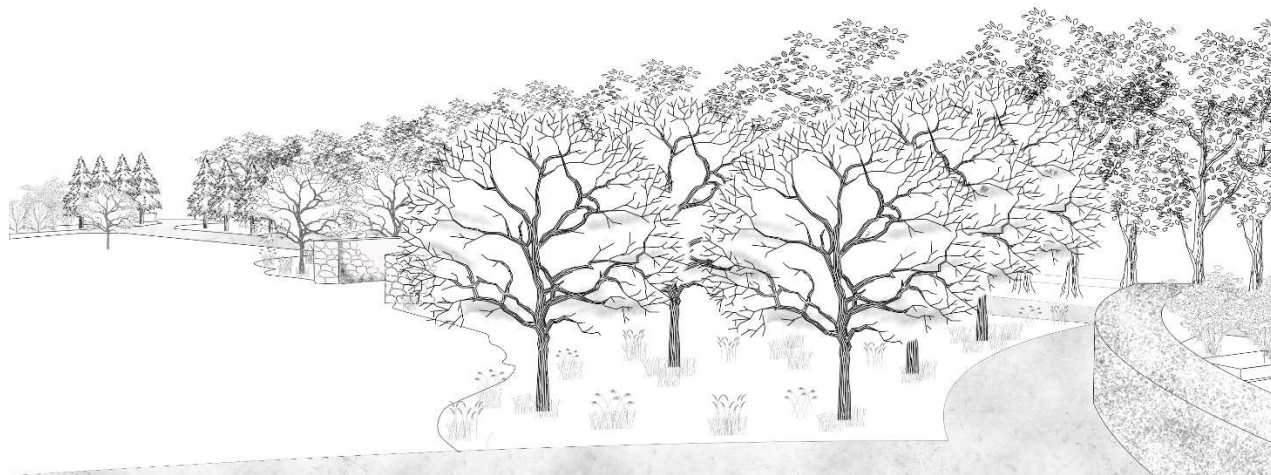
5.4.5. Anslutning till sjön

För att ansluta till platsen nere vid sjön och på ett tydligare sätt visa att den tillhör gården, kommer ingången att markeras uppe vid vägen med snarlika stolpar som kommer att markera gårdens infart.

Nere vid sjön skulle ett lusthus i Löfvenskiölds anda kunna placeras, där man kan njuta av vattnets närhet även vid lite sämre väder.

5.4.6. Firman

Firman på gården har fått en underordnad roll i det här gestaltungsförslaget. Den håller främst till runt det gamla svinstallet och på baksidan av logen. Dessa ytor har skärmats av på olika sätt från den privata delen av gården bland annat med klippta häckar och staket.

Figur 21 Fruktträdsängen i den bakre trädgården. Till höger skymtas odlingskvarteret.

5.4.4. Arboretet

I arboretet som redan nu används som hage för gårdens bagge bevaras den öppna naturlika parkkänslan och en trädsamling byggs upp. De befintliga träden får stå kvar samtidigt som nya spännande sorter planteras in.

6. Slutdiskussion

De huvudsakliga frågeställningarna i det här arbetet har handlat om att ta reda på hur gården Ormanäs 3 kan ha sett ut under slutet av 1800-talet och vilka tidstypiska drag den hade. Samt att göra ett gestaltungsförslag för att undersöka hur man kan formge trädgården så att den får tydliga influenser från 1800-talets andra hälft samtidigt som den passar in i 2000-talets livsstil och de önskemål som familjen på gården har.

Vad det gäller trädgårdens ålder är min slutsats att den är anlagd i mitten eller i slutet av 1800-talet. Men något mer exakt datum än så har inte varit möjligt att få fram. Några ledtrådar om trädgårdens ålder har varit tidpunkten för enskiftet, byggnadernas uppförande, historiska kartor och ett flygfoto. Gården fick sin placering tilldelad vid enskiftet 1832 och boningshuset uppfördes 1848. Detta betyder att innan 1848 är det inte rimligt att trädgården anlades. Stallbyggnaderna uppfördes 1885, men eftersom trädgården ligger på boningshusets baksida bör inte dessa byggnader ha påverkat trädgårdens placering och utformning. Historiska kartor från 1910-1915 visar tydligt trädgårdens placering och form, vilket bör betyda att trädgården var väletablerad dessa årtal. Dessutom visar gårdsmålningen från 1918 en välstrukturerad och uppvuxen trädgård.

6.1. Hur stämmer analysen av platsen med litteraturen?

Litteraturstudierna beskriver ett tydligt skifte under mitten av 1800-talet när det gäller utformning av landsbygdens trädgårdar, vilket mycket berodde på enskiftet och den rådande högkonjunkturen som möjliggjorde för fler lantbrukare att disponera mer ekonomiska resurser och mark på trädgården. Gården i Ormanäs var en av dessa gårdar som fick nya möjligheter efter enskiftet. Även om den inte är en stor och väldigt påkostad anläggning så visar den ändå indikationer på att tidens stilideal var viktiga att efterlikna. Det har dock varit svårt att hitta information kring om det på något sätt har varit en länsträdgårdsmästare inblandad vid anläggning av trädgården. Den relativt enkla trädgården skulle lika gärna kunna vara formgiven av en lokal trädgårdsmästare eller av gårdsägarna själva med hjälp av de mönsterritningar som hushållningssällskapen spred tillsammans med till exempel Löfvenskiöld och Müller.

Om man börjar med att titta på trädgårdens form så kan man dra slutsatsen att trädgårdens form har varit underordnad gårdens placering. Boningshuset blev placerat högt och riktat mot sjön. Trädgårdens gräns följer sedan den vägarna runt omkring. Gården ligger i kanten av dess ägor istället för mitt i som skulle skapa en bättre tillgänglighet till åkrarna. Anledningen till detta är okänd, men en skulle kunna vara att man efter skiftet fortfarande kände en stark tillhörighet till Ormanäs by och de andra tre gårdarna och önskade en så nära placering som möjlighet. En annan anledning kan vara att stora sammanhängande åkrar har prioriterats framför trädgårdens storlek och utformning.

Gården omgärdades bland annat av två stora läplanteringar så som förespråkades av Löfvenskiöld (Svala, 2008) och höga grindstolpar med vackra trägrindar som Müller poängterade vikten av (Flinck, 1994). Man kan se symmetrin i trädgården som både Svala och Flinck beskriver. Även om planen på trädgården inte är helt symmetrisk är mycket möjligt att trädgårdens struktur upplevdes som symmetrisk för besökaren. Mittaxeln går från centrum på boningshusets mitt till trädgårdens spets längst upp i norr och fruktträden är planterade i tydliga rader. I trädgården fanns ingen kaffegrotta, men däremot en berså. Den låg dock inte placerad i trädgårdens mittaxel.

Det är i stort svårt att avgöra om valet av prydnadsväxter följde dåtidens ideal med hjälp av trädgårdens nuvarande utseende eftersom alla perenner och prydnadsbuskar har tagits bort. Det har inte heller funnits några fotografier att tillgå. Däremot vittnar de gamla träden som att man använde ett inhemskt material till läplanteringarna där lind, hassel och ek dominerar. Även gårdens vårdträd, en lind och en ek, stämmer med litteraturens föreställningar (Svala, 2008).

Catharina Svala har i sin bok *Från kålgård till villaträdgård* studerat tre olika gårdar i Skåne och Västergötland. Dessa tre gårdar hade sina enskiften under åren 1820, 1825 samt 1827. Hon beskriver dessa gårdars trädgårdar som tydligt influerade av renässansträdgårdarna med rabatter omgivna med låga

häckar, grusade gångar och inte så mycket gräsmatta. Detta är något som inte stämmer överens med trädgården i Ormanäs. Här har man istället kvarter med gräsmatta där buskar och träd är planterade.

Mitt på gårdsplanen verkar det inte ha funnits någon praktfull blomsterrundel som var vanligt under 1800-talet (Wilke, 2006). Fotografier och gårdsmålningen visar i stället en stor cirkulär gräsmatta på den aktuella platsen. Den plantering som nu finns mitt på innergården verkar vara något som kommit till under senare tid.

6.2. Hur stämmer gestaltungsförslaget med platsanalys och litteratur?

Mycket av strukturen i den ursprungliga trädgården har återskapats i gestaltungsförslaget. Bland annat så har läplanteringar bevarats och den bakre trädgården har fått en snarlik utformning med sina grusgångar och kvarter. Som en anpassning till platsen nuvarande förutsättningar har den uppvuxna planteringen i väster behållits. Denna ger en effektiv och vacker avskärmning på åkrarna och järnvägen och bidrar till att skapa det önskvärda privata rummet på gården. Därmed har dragningen av gången längs med västra sidan flyttats i sidled något mot mittaxeln.

Odlingskvarteret har behållit sin placering och form men har kompletterats med en avskärmade avenbokshäck som gör att trädgården upplevs lugnare och mer välstädd. Detta stämmer bra överens med 1800-talets ideal med buxbomsinramade kvarter. (Svala, 2008) Södra gränsen i den bakre trädgården har ersatts av en avenbokshäck istället för att återuppbygga stengärdet. Dels för att minska anläggningskostnaderna och dels för att få ett högre insynsskydd som lätt går att variera med tiden.

Antalet skötselintensiva prydnadsplanteringarna har minskats och istället för flera små runda praktplanteringar innehåller förslaget istället en långsmal praktplantering längs den västra gränsen. Här planteras 1800-talets typiska perenner och buskar. För att behålla känslan av en finträdgård närmast boningshuset har praktfulla prydnadsträd placerats i ett symmetriskt mönster. Fruktträden har grupperats på en fruktträdsäng som slås två gånger om året istället för en symmetrisk uppradning på en klippt gräsmatta som var vanligt på 1800-talet (Flinck, 1994). Detta är en anpassning för att minska skötselbehovet i trädgården genom att underlätta gräsklippningen.

I stället för den ursprungliga bersån finns det i förslaget en kaffegrotta som även den var vanlig på den skånska slätten. Den har flyttats till fruktträdsängen och har inte heller nu placerats i mittaxelns slut.

De klippta gräsytorerna på innergården har tagit bort och på delar av dess forna plats är det föreslaget planteringar. Formen på dessa planteringar påminner tydligt med de ursprungliga gräsytorerna. Storleken på planteringarna har dock anpassats efter dagens användning av platsen. En blomsterrundel mitt framför boningshuset tillsammans med den gedigna trägrinden bidrar till att skapa rätt känsla på gården.

Sammanfattningsvis så återfinns ett flertal av de stilideal som fanns på slutet av 1800-talet i gestaltungsförslaget av trädgården. Även många viktiga element går att återfinna. Växtvalet handlar mycket om de tidsenliga växterna, men har kompletterats med mer moderna arter utan att känslan av 1800-tal har åsidosatts.

6.3. Felkällor

Det finns väldigt lite skrivet om 1800-talets skånska trädgårdar. Samtidigt som mycket av materialet från 1800-talet, när det kommer till trädgårdsplaner och dokumentation av hur de faktiskt blev anlagda, har förstörts förmodligen i tron om att inte var relevanta för eftervärlden. Det finns inte heller så många bevarade skånska trädgårdar från aktuell tidsperiod. Detta sammantaget betyder att stor del av arbetets bakgrundsfakta är hämtade från samma källor och att få jämförelser har kunnat göras.

Eftersom mycket av analysen bygger på en målning måste man även beakta att gårdsmålarens har tagit sig vissa konstnärliga friheter. Bland annat så stämmer inte trädgårdens yttergränser med verkligheten, det är inte logiskt rent geometriskt att stengårdsgården har den vinkel som avbildat. Det är inte heller möjligt att granarna på framsidan växte på den plats som avbildats, eftersom då skulle eken på framsidan endast vara 100 år gammal och den är betydligt äldre än så.

6.4. Nästa steg

Som en fortsättning på det här arbetet skulle man kunna titta vidare på andra anläggningar från samma tidsperiod. Då gärna genom att fortsätta med samma arbetssätt, att inventera platsen och kartlägga platsens historia för att sedan relatera detta till litteraturen. Att titta på restaurerade platser med ursprung i 1800-talet kan också kan vara av intresse.

Det hade också varit intressant att gräva mer på Ormanäs 3 och göra en mindre arkeologisk undersökning för att se om man till exempel kan hitta det gamla gångsystemet i den bakre trädgården.

När det kommer till gestaltningsförslaget skulle fortsatt arbete kunna innebära att ta fram växtlistor och planteringsplaner samt anläggningsunderlag och skötselplaner.

7. Referenser

Tryckta källor

- Andréasson, A., 2007. *Trädgårdshistoria för inventerare*. 1:a uppl. Lund: Centrum för biologisk mångfald.
- Flinck, M., 1994. *Tusen år i trädgården*. 1:a uppl. Värnamo: Rabén Prisma/Torekällbergets museum.
- Hansson, M., 1997. *De skånska trädgårdarna och deras historia*. 1:a uppl. Lund: Bokförlaget Signum.
- Svala, C., 1990. *Lantbruksarkitekten Charles Emil Löfvenskiöld 1810-1888*. 1:a uppl. Göteborg: Movium-sekretariatet vid SLU.
- Svala, C., 2008. *Från kålgård till villaträdgård*. 1:a uppl. Alnarp: Movium - centrum för stadens utemiljö.
- Sydow, W. v. & Björkman, S., 1944. *Svenska Gods och Gårdar del VI*. 1:a uppl. Uddevalla: Bohuslänningens tryckeri och bokbinderi.
- Wilke, Å., 2006. *Villaträdgårdens historia*. 1:a uppl. Stockholm: Prisma.

Elektroniska källor

- Franzén, O., u.d. *J Daniel A Müller - Svenskt Biografiskt Lexikon*, urn:sbl:8596. [Online] Tillgänglig: <https://sok.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=8596> (Hämtad 2018-03-08).
- Hörs kommun, 2016. *Brottets bana*. [Online] Tillgänglig: <https://www.hoor.se/uppleva-gora/idrott-motion-och-friluftsliv/friluftsliv-och-motion/motionsslingor-och-naturomraden/brottets-bana/> (Hämtad: 2018-03-01)
- Lantmäteriet, u.d. *Historiska kartor*. [Online] Tillgänglig: <https://etjanster.lantmateriet.se/historiskakartor/s/searchresult.html?archive=GEOIN&firstMatchToReturnLMS=1&firstMatchToReturnREG=1&firstMatchToReturnRAK=1&yMin=6195838&xMin=402385&yMax=6199838&xMax=406385> (Hämtad: 2018-02-06).
- Müller, D., 1858. *Trädgårdskonst*. 2:s uppl. Stockholm: Bonnier. [Online] Tillgänglig: <http://runeberg.org/mdtkonst/> (Hämtad 2018-01-30).
- Ringsjöns vattenråd, u.d. *Om Ringsjön*. [Online] Tillgänglig: <http://www.ringsjon.se/ringsjofakta/om-ringsjon/> (Hämtad: 2018-03-01).
- SGU, Sveriges geologiska undersökning, u.d. *Kartgeneratören* [Online] Tillgänglig: http://apps.sgu.se/kartgenerator/maporder_sv.html (Hämtad: 2018-03-05)

Muntliga källor

- Klintborg Ahlklo, Å., 2018. *Handledning* [Intervju] (2018-02-12).
- Rosén, Å. & Ström, S., 2018. *Behov och önskemål* [Intervju] (2018-01-22).

8. Figurförteckning

©Helen Strid Bozac om inget annat anges

Figur 1 Boningshuset och del av innergården samt flygfoto över gården
T.v. ©Skånegårdar AB, T.h. ©Hitta.se

Figur 2 Mönsterritning av Daniel Müller ur boken Trädgårdskonst. (Müller, 1858)

Figur 3 År 1832. Gårdarnas läge före enskiftet samt skiftena som tilldelades de olika gårdarna.
(Lantmäteriet, u.d.) ©Lantmäteriet. Bilden har bearbetats

Figur 4 År 1915. Gårdens läge efter skiftet samt markerna som tillföll gården vid Ringsjöns sänkning.
(Lantmäteriet, u.d.) ©Lantmäteriet. Bilden har bearbetats

Figur 5 Landsvägen före och efter omdragning. Kartor från 1910 och 1970.
(Lantmäteriet, u.d.) ©Lantmäteriet. Bilden har bearbetats

Figur 6 Gårdens ägare och dess familjer under åren 1836-2018.

Figur 7 Gårdens olika byggnader.
©Skånegårdar AB. Bilden har bearbetats

Figur 8 Stallens norra vägg med flertalet kasserade kvarnstenar som byggmaterial.

Figur 9 Trädgårdens nuvarande utformning
Flygfoto ©hitta.se. Bilden har bearbetats. Övriga bilder ©Helen Strid Bozac

Figur 10 Historisk karta från 1910
(Lantmäteriet, u.d.) ©Lantmäteriet. Bilden har bearbetats

Figur 11 Flygfoto från 1945
(Lantmäteriet, u.d.) ©Lantmäteriet. Bilden har bearbetats

Figur 12 Gårdsmålning från 1918 av L. Sandgren
©Skånegårdar AB. Bilden har bearbetats

Figur 13 Plan över hur trädgårdens kan ha sett ut under slutet av 1800-talet

Figur 14 Utsikt över sjön från gårdsplanen

Figur 15 Analys av gårdens förutsättningar

Figur 16 Illustrationsplan över gestaltungsförslaget

Figur 17 Perspektivbild över hela gården

Figur 18 Entrén till gården med vårdträden som en magnifik portal

Figur 19 Gårdsplanen har en stor rund plantering och gott om utrymme för umgänge

Figur 20 En frodig skuggplantering under vårdträden, bakom häcken

Figur 21 Frukträdsängen i den bakre trädgården. Till höger skymtas odlingskvarteret.

9. Bilagor

9.1. Utdrag ut Akt: 12-MUN-ALFO

Beskrivning: Alfabetiska registret, Lantmäterimyndighetens arkiv (Lantmäteriet, u.d.).

Ormanäs nr 3

Aktens nr	Förrättningens beskaffenhet	R. nr	Förrättningen		Kartor		Hand- lingar: antal delar	Särskilda anteckningar
			verkställd	fastställd	An- tal	För- vars- rings- plats		
11	Laga skifte		1834	14/3 41	1	Plan kult.	1	3 ² - 3 ³
4	Laga skifte		1858		1	27/8 25 blad	1	4/1 76 lant
42	Laga delning av landvinning vid Ringjöns auktion		1884	14/10 85	1	3. kult.	1	
4	Laga skifte		1905		2	kult.	1	4/145 Fäbbs fallerup
44	Fogoutbytte av sauf vägonvärd	3 ² 3 ³	1920	4/10 21	1		1	
106	Fastställelse	3 ³	1930	26/9 30	1		1	3 ⁵
107	Laga skifte	3 ² 3 ³	1930	26/9 30	1		1	3 ⁶
108	Laga skifte	3 ³	1949		1		1	ej fastställd
241	Fogoutbytte med sauf mark	3 ² 3 ³	1943	27/9 44	1	Plan kult.	1	
242	Enlösningsförrättning	3 ²	1944	21/12 45	1		1	3 ²
311	Vägförläggning		1954		—		1	
Ormanäs nr 3								

Ormanäs nr 3 (forts.)								
Aktens nr	Förrättningens beskaffenhet	R. nr	Förrättningen		Kartor		Hand- lingar: antal delar	Särskilda anteckningar
			verkställd	fastställd	An- tal	För- vars- rings- plats		
327	avst. 5 qb. med solhällan 1'	3 ³	1956 57	8/6 57	1		1	3 ¹⁰
402	Sammanl.	3 ² 3 ³	1/4 1971	1 skiss	1		1	2 ⁵⁶ Ormanäs

Ormanäs by

Aktens nr	Förrättningens beskaffenhet	R. nr	Förrättningen		Kartor		Hand- lingar: antal delar	Särskilda anteckningar
			verkställd	fastställd	An- tal	För- vars- rings- plats		
5	Geometrisk karta och beskrivning		1718		1	P.	1	
6	Räggungsbekräftelse		1795				1	
11	Laga skifte och ägoutbytte med Heminge by		1834	14/3 41	1	Plan kult.	1	
16	Hägrörelse		1846				1	
22	Vägdelening		1846				1	
4	Gränshattning och Ringjöns		1890	27/9 71	1	plan	1	4/29 Ringjöns
42	Laga delning av landvinning vid Ring- jöns auktion		1884	14/10 85	1	pr	1	
76	Vägdelening		1920		1		1	
77	Fogoutbytte med Ormanäs 3 ² 3 ³ av vägonvärd		1920	4/10 21	1		1	
Ormanäs by 12-MUN-ALFO (forts.)								

Ormanäs by (forts.)								
Aktens nr	Förrättningens beskaffenhet	R. nr	Förrättningen		Kartor		Hand- lingar: antal delar	Särskilda anteckningar
			verkställd	fastställd	An- tal	För- vars- rings- plats		
4	Vägdelening Ormanäs-Höör (Höör-Höör)	1920			1		1	4/276 Höör
4	Vägdelening	1921			1		1	4/284 Höör
82	Laga skifte	1922					1	
83	Laga skifte	1923					1	
119	Fastställelse av sauf grundstätt	1932	9/12 42	1			1	Solhällan 1'
120	Laga skifte	1932	9/12 42	1			1	Embacken 1'
121	Laga skifte av sauf skifteplats och lantstätt	1932	9/12 42	1			1	Plevik 1'
153	Delomplausbestämmelser och byggn. ordning		3/12 35	1			1	
241	Fogoutbytte mellan sauf mark och Ormanäs 3 ² 3 ³	1943	27/9 44	1	Plan kult.		1	
311	Vägförläggning	1954			—		1	

Ormanäs by								
Aktens nr	Förrättningens beskaffenhet	R. nr	Förrättningen		Kartor		Hand- lingar: antal delar	Särskilda anteckningar
			verkställd	fastställd	An- tal	För- vars- rings- plats		
357	Gränshattning	namf.	1962	9/2 63	1	pr	1	
442	Fast. regl. anl. för.	4.5 m/1	1980	18/11 15	2	pr	1	
458	Regl. regl. Anläggning	2.21, 2.56, 4.16 m/1	1982	23.01.13	2	skisser	1	1 KARTA INB.

9.2. Gåramålning - L. Sandgren 1918 ©Skånegårdar AB

9.3. Checklista inför trädgårdsdesign

Vem är det som ska nyttja trädgården?

2 vuxna, 3 tonårsbarn, en hund och en bagge

Hur stort är trädgårdsintresset? (1=mycket litet, 5= mycket stort)

3

Kul att klippa gräs. Odlar gärna mat.

Tycker om att pyssla i trädgården, men ofta räcker inte tiden till och då nedprioriteras trädgården.

Hur mycket trädgårdskunskap har ni? (1=mycket liten, 5=mycket stor)

3

Vad fungerar bra respektive dåligt i nuläget?

Framför allt så saknar gården helhet och harmoni

Det är stökigt på gården pga firmans maskiner och upplag. De privata och firmans ytor flyter ihop.

Gruset från vägen kasar ner på landsvägen vid regn och pga tunga fordon

Kladdigt på gårdsplanen

Den stora runda planteringen på framsidan är full med ogräs och inte så mycket perenner

Bra placering på uteplatser på framsidan

Fin utsikt över sjön

Vilket eller vilka ord beskriver bäst den trädgårdskarakär ni önskar?

<u>Naturlikt</u>	Lummigt	Stramt & tuktat	Minimalistiskt	<u>Vilsamt</u>
<u>Robust & Funktionellt</u>	Romantiskt	Färgsprakande	Modernt	<u>Mjuka former</u>

Vad vill ni att trädgården innehåller?

<u>Vinterfägring</u>	<u>Träd</u>
<u>Höstfärger</u>	<u>Buskar</u>
<u>Vårblom</u>	Perennrabatt
<u>Lökväxter</u>	Klippt eller friväxande häck
<u>Sommarblom</u>	Rosor
<u>Blommor för plockning/snitt</u>	Damm
Kryddväxter	Stenparti
Klätterväxter	Woodland
Doft	<u>Äng</u>
<u>Bin-och fjärilar</u>	Köksväxter
<u>Gräsmatta</u>	Bär & frukt
Annat:	

Har ni några favoritväxter?

Magnolia, rosor, prydnadsgräs, fjärilsbuskar

Vilka färger på blommor tycker ni om? Någon färg ni inte tycker om?

Tycker om alla färger

Funktioner som ni vill ha i er trädgård:

<u>Vindskydd</u>	<u>Köksträdgård</u>
Insynsskydd	Plats för kompostering
Solskydd	Torkställning för tvätt
<u>Öppet utåt för utsikt/vyer</u>	Hårdgjorda/stenlagda ytor

Rumslighet

Öppna ytor

Lekyta

Sittplatser

Växthus

Annat:

Uppställningsplats för bil, cykel,

skottkärra, barnvagn, ...

Belysning

Förråd

Vilken typ av material tycker ni mest om när det kommer till plattor och hårdgjorda ytor?

-

När vistas ni i trädgården? Brukar ni vara bortresta någon speciell period?

Alltid. Är mycket ute året runt och hemma för det mesta.

Har ni problem med rådjur, sniglar eller harar?

Mullvad och rådjur

Hur mycket tid är det rimligt att lägga på skötsel?

-

Övriga önskemål:

Ekarna börjar bli gamla och kommer att behöva ersättas snart.

Allé längs väg till firma

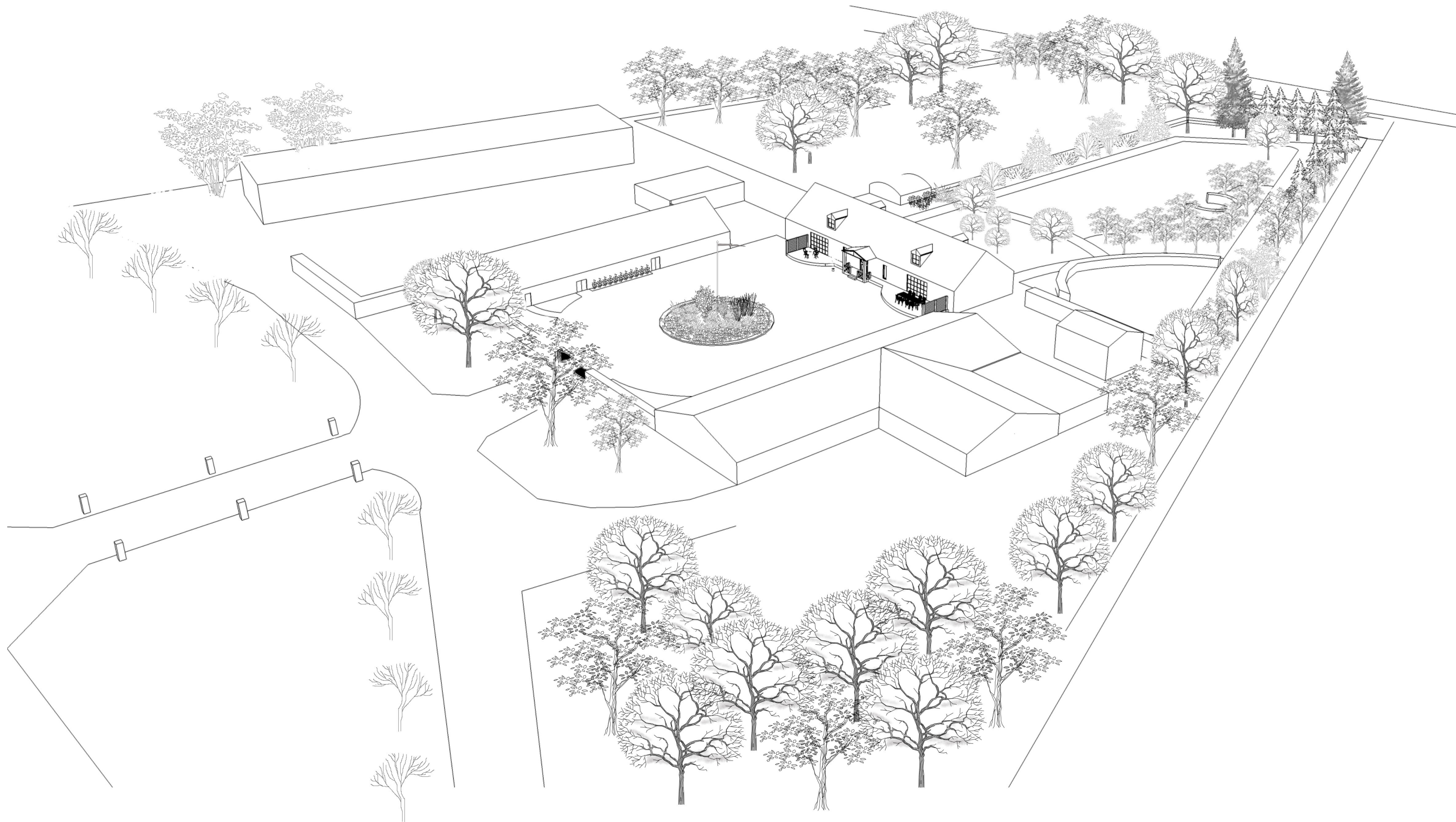
Garage med plats för 3 bilar. Infart via gårdsplan

Uteplatser på framsidan utanför både kök och vardagsrum.

Ingång på gavel till köket.

9.4. Gestaltningsförslag

På följande sidor är gestaltningsförslaget bifogat så som det levererats till kunden.

PLAN ÖVER TRÄDGÅRDENS DELAR

ARBORETET

I arboretet/hagen bevaras den öppna naturlika parkkänslan och en trädssamling byggs upp. De befintliga träden får stå kvar samtidigt som nya sorter planteras in.

Hagen hägnas in med samma typ av staket som hagarna ner mot sjön för att skapa ett enhetligt och sammanhängande uttryck.

Skyddet mot järnvägen byggs ut med en lite tätare trädrad.

GÅRDSPLANEN

Gårdsplanen är en plats med mycket rörelse och gården samlingspunkt. Den domineras av den stora, runda planteringen i mitten. I planteringen finns värme- och torktåliga växter som älskas av fjärilar och andra insekter. Hit flyttas också flaggstången.

På gårdplanen finns det gott om plats för umgänge, men två olika sittplatser. Uteplatserna skärmas av från garade och firma med väggar klädda med klätterväxter.

Ytan mellan garage och boningshuset beläggs med smågatsten, för att få en slitstark och torr yta även under regniga perioder.

DEN BAKRE TRÄDGÅRDEN

Den bakre trädgården är den grönaste delen av gården. Den är indelad i olika kvarter med hjälp av grusgångar. De olika kvarteren har olika funktioner.

Här finns bland annat gott om plats för odling, en fruktträdsäng, blomstrande prydnadsträd, sittplatser och en långsträckt busk- och perennplantering.

De befintliga träden och buskarna längs med gränsen i öster behålls och kompletteras med några blommande buskar som sticker ut. Däremot tas björkarna som växer längs den västra gränsen mot arboretet ner och i stället planteras en praktfull plantering av perenner, buskar och mindre träd. Detta skapar inramning av trädgården, men man ges fortfarande möjlighet att njuta av utsikten in i arboretet och vidare ut över åkrarna.

I gräsmattans spets, längs med trädgårdens mittlinje, placeras en praktfullt och stor magnolia alternativt en liten dunge av mindre sorter. Detta skapar ett vackert blickfång i slutet av trädgården och lockar besökaren till sig. Längst ner i trädgården öppnas den befintliga stengårdsgården upp och i öppningen sätter man in en grind som leder till arboretet.

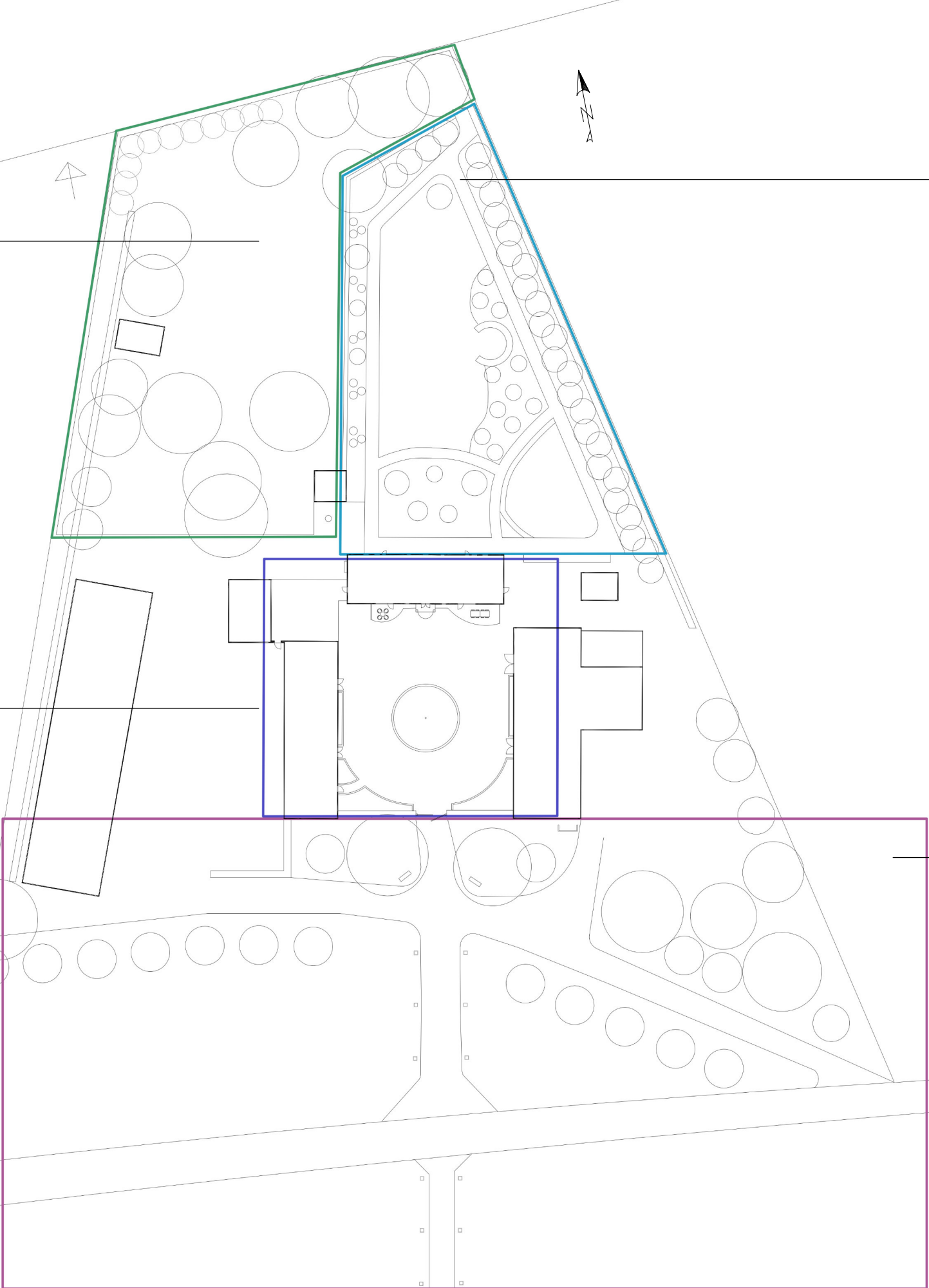
ENTRÉN

Trafiken in till gården har delats upp på två olika infarter. Infarten rakt framför gården används av familjen och dess besökare medan den sydvästra infarten används av trafik som ska upp till firman. Detta gör att belastningen på den södra vägen minskar.

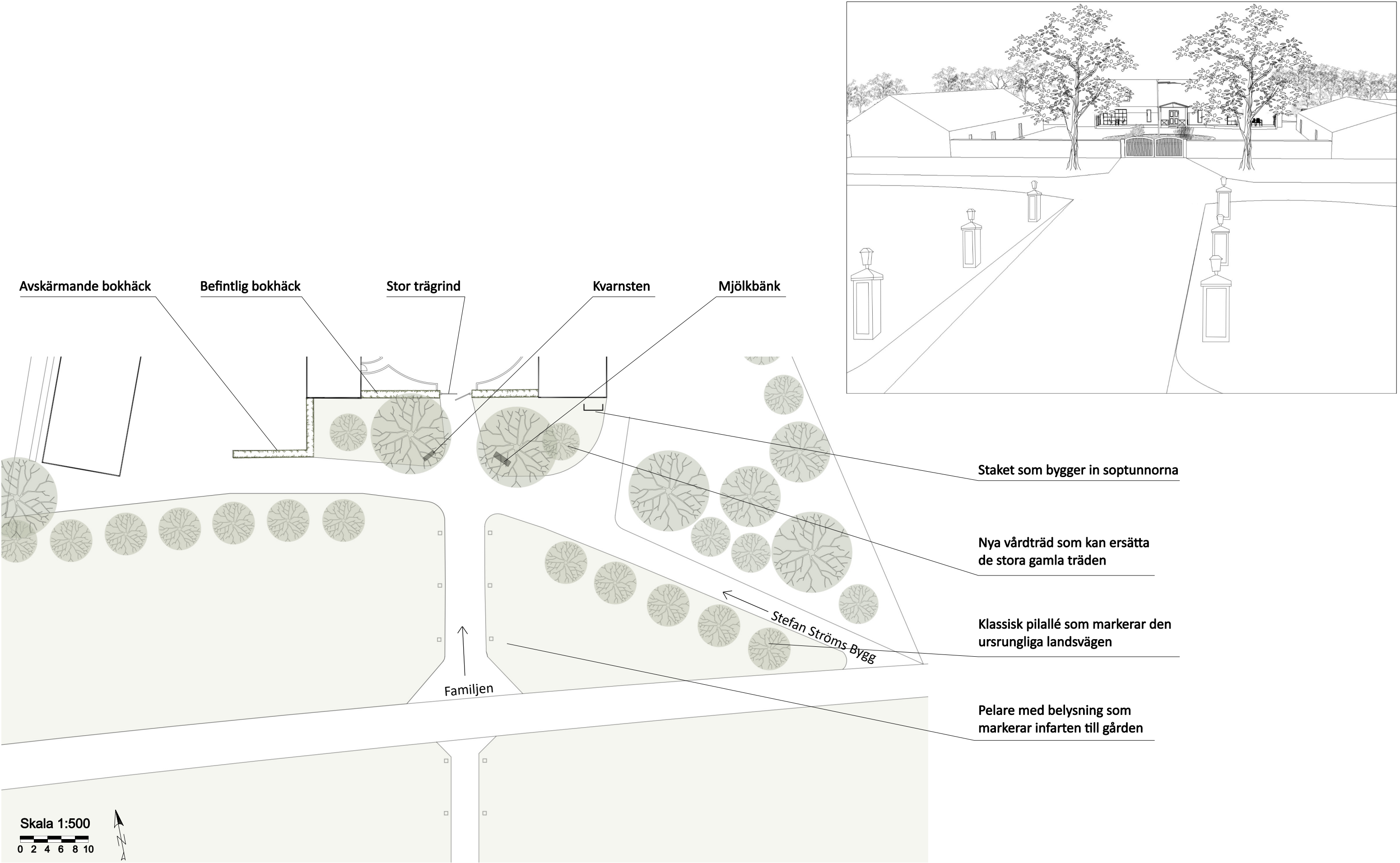
Entrén upp till gården förstärks med hjälp av putsade entréstolpar med belysning. Samma typ av stolpar kommer igen i grinden som leder in till gårdsplanen. De stora vårdträden som bildar en portal vid ingången belyses underifrån med spotlights.

Gången ner till sjön markeras med samma typ av stolpar för att förlänga gårdens mittaxel, samtidigt som det tydligt markerar att även sjösidan är en del av gården.

Man skulle även kunna markera infarten med några mindre träd på vardera sidan om vägen i linje med entréstolparna, men i det här fallet har sjöutsikten från gårdsplanen prioriteras.

OBS. Ej skalenlig plan

Yta av smågatsten mellan garage och groventré

Plats för cykelparkering

Avenbokshäck som ramar in och skärmar av

Sammanhängande trädäck med två uteplatser, avskärmade plank med klätterväxter.

Kullerstensyta med plats för växter i större krukor

Stor fjärilsplantering med inslag av buskar och prynadsgräs

Planteringsyta längs husvägg för tex stockrosor och klätterrosor

Grusplan

Skuggplantering

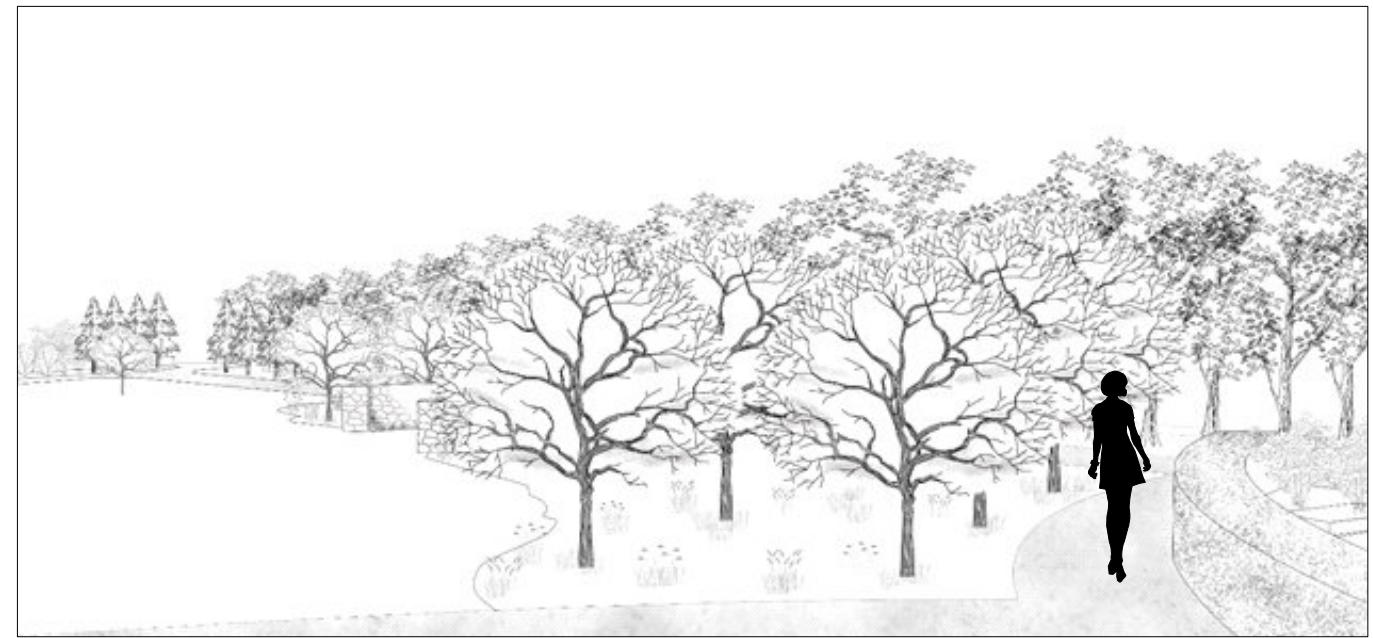
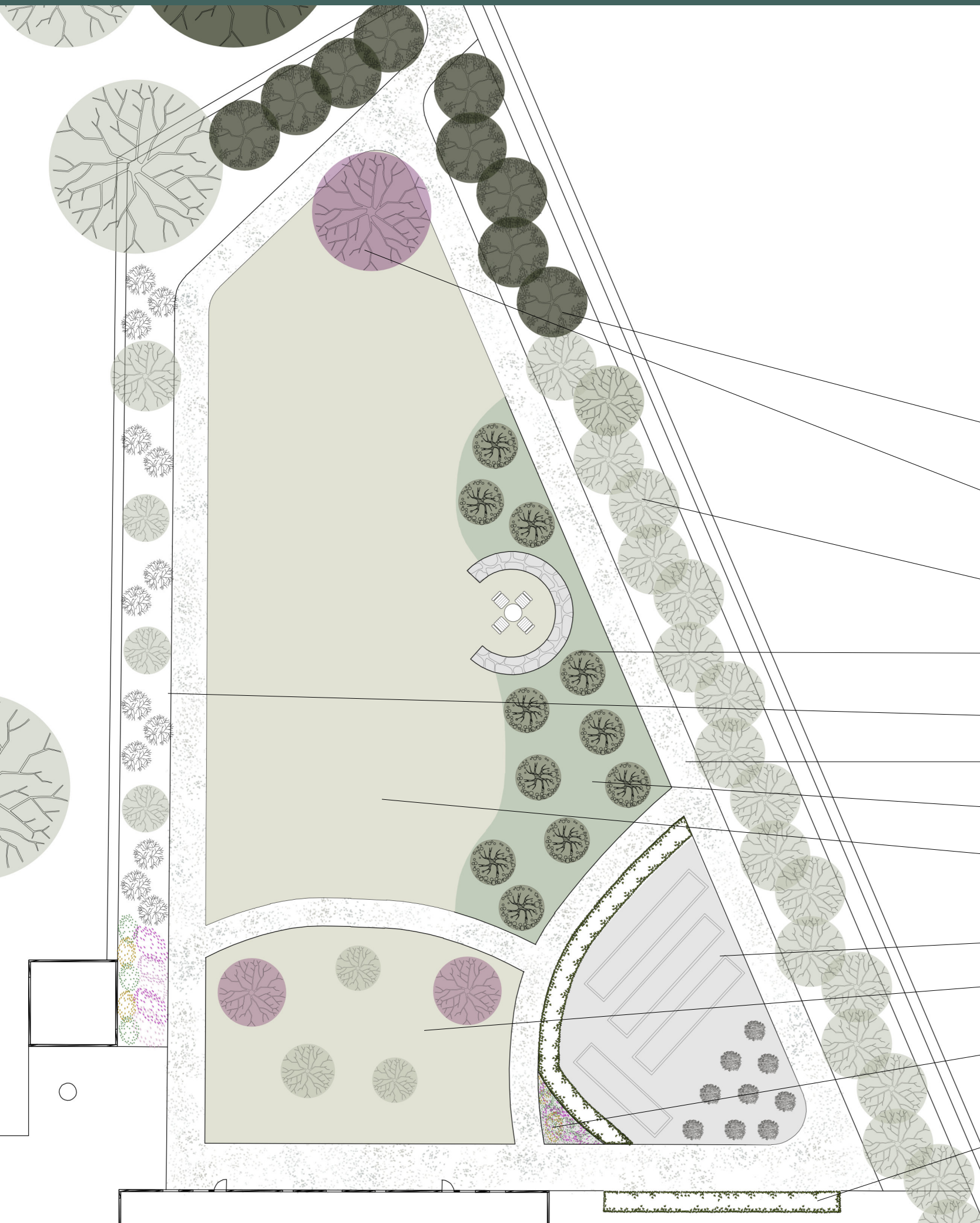
Skala 1:250

0 1 2 3 4 5

ILLUSTRATIONSPLAN - BAKRE TRÄDGÅRDEN

ORMANÄS 3:13
KANDIDATARBETE I TRÄDGÅRDSDESIGN
HELEN STRID BOZAC

Befintliga granar

Praktträd som blickfång i trädgårdens mittaxel -
Magnolia grandiflora el M soulangeana

Befintliga träd och nya buskar i
bryn som utropstecken

Kaffegrotta

Plantering med prynadsbuskar,
träd och perenner

Grusgångar

Frukträdsäng med vårlökar

Klippt gräsmatta

Odlingskvarter med avskärmande
avenbokshäck

Prynadsträd - magnolia och körsbär

Sommarblommor till snitt

Avenbokshäck som ramar in och
skärmar av

Skala 1:250
0 1 2 3 4 5

